

به نام خدا

درسنامه آموزشی درس ۱ جامعه‌شناسی پایه دوازدهم (ذخیره دانشی)

مأده حسنی، رتبه ۹ کنکور انسانی و کنکور منحصراً زبان

شیوه‌های شناخت جهان توسط انسان:

استفاده از حواس پنج‌گانه ← استفاده از زبان و سخن گفتن ← بهره‌بردن از دانسته‌های دیگران ← پرسش و پاسخ از دیگران ← استفاده از قوه تفکر و تعقل برای درک معنای پدیده‌های اطراف و کسب آگاهی

ذخیره دانشی

* هر آنچه افراد از تجربه‌های فردی و اجتماعی خود، مطالعات مدرسه‌ای و دانشگاهی و... می‌آموزند، ذخیره آگاهی یا ذخیره دانشی آنها را شکل می‌دهد.

* هر فرد، گروه، جامعه و امتی، یک ذخیره دانشی به عنوان راهنمای زندگی دارد.

دانش عمومی

* کنش آدمی وابسته به آگاهی است و بدون آگاهی انجام نمی‌شود. ما اغلب از آگاهی و دانشی که درباره کنش های خود داریم و اهمیت و نقش این آگاهی در زندگیمان غافل هستیم

* تمامی کنش های روزمره ما همچون راه رفتن، تلفن زدن و... با آگاهی و دانش انجام می‌شوند.

* در موقعیت های حساس (مثل حضور در یک میهمانی با یک جمع ناشناس) دقت و احتیاط ما بیشتر می‌شود و پیش از انجام هر کاری فکر می‌کنیم. در چنین موقعیتی متوجه می‌شویم که در کارهای روزمره ما آگاهی ها و دانش هایی وجود دارد که به سبب عادت از نظر ما پنهان بوده است.

تعریف دانش عمومی: ما انسان‌ها با تولد و ورود به جهان اجتماعی، با دیگرانی که در همان جهان اجتماعی زندگی می‌کنند در مجموعه ای از دانش‌ها سهیم و شریک می‌شویم. این نوع از دانش را دانش عمومی می‌نامند.

* فردی که بخواهد به تنهایی و بیرون از جامعه زندگی کند، در موقعیت هایی که از آنها آگاهی ندارد، با مشکل مواجه می‌شود و اگر بخواهد پیش از انجام هر کاری بیندیشد، زندگی اش پرزحمت می‌شود.

روند افزایش ذخیره دانشی فردی که بیرون از جامعه زندگی می‌کند: موقعیتی که از آگاهی ندارد ← فکر کردن برای پد

موفقیت آمیز بودن راه حل ← استفاده از دانش قبلی در دفعات بعد ← صرفه جویی در وقت و انرژی ← اندیشیدن به فعالیت های دیگر و یافتن راه حل برای آنها

کانون برترها

*جهان اجتماعی (جامعه و فرهنگی که در آن زندگی می کنیم) دانش لازم برای زندگی یا همان دانش عمومی را در اختیار ما قرار می دهد

دانش عمومی } گسترده ترین بخش ذخیره دانشی
اندیشیدن کمتر
استفاده بیشتر
مورد استفاده در تعامل با یکدیگر

*دانش عمومی برای زندگی اجتماعی مثل هوا برای زندگی انسان است.
وجه شباهت: } استفاده مداوم انسان از هوا بدون توجه به آن
غفلت انسان از اهمیت هوا
توجه به هوا پس از ایجاد تغییر و بروز مشکل در تنفس

دانش علمی: بخش دیگری از ذخیره دانشی که با تامل و اندیشه در دانش عمومی به دست می آید و عمیق تر و دقیق تر از آن است، دانش علمی نام دارد.

دانش عمومی: کاربران و سخنگویان زبان فارسی
زبان (پدیده اجتماعی) } دانش علمی: متخصصان زبان فارسی

فرد دارای دانش علمی } درک عمیق از دانش عمومی جهان اجتماعی
شناسایی آسیب ها و اشکالات دانش عمومی
کسب توانایی دفاع از حقایق موجود در دانش عمومی

تاثیر تلاش های علمی بر ذخیره دانشی جامعه: ۱- افزایش ذخیره دانش علمی جامعه ۲- غنی کردن دانش عمومی جامعه

تلاش برای حل مسائل و مشکلات زندگی (علت) ← شکل گیری دانش علمی (معلول) و پیشرفت آن (معلول)

نکته: هر وقت در یک جامعه مسئله خاصی مطرح می شود، زمینه پیدایش و رشد دانش علمی درباره آن فراهم می گردد.

مثال: کاهش یا افزایش بی رویه جمعیت یک کشور (علت) ← رشد علم جامعه شناسی (معلول)
بروز مسائل اقتصادی (علت) ← رشد علم اقتصاد (معلول)

نحوه مواجهه افراد مختلف با بحران های موجود در زندگی انسان } افرادی که از دانش عمومی برخوردارند: ۱- شناخت مشکلات ۲- پیشنهاد برخی راهکارها
} افرادی که دانش علمی دارند: ۱- شناخت دقیق مشکلات ۲- یافتن راه حل های صحیح

تعارض دانش علمی و دانش عمومی: گاهی بین دانش عمومی و دانش علمی یک جهان اجتماعی، تعارضاتی پدید می آید.

روش های حل تعارض میان دانش علمی و دانش عمومی جامعه } رها کردن بخشی از ذخیره دانشی به نفع بخشی دیگر
} طرح ایده های جدید

*جهان های اجتماعی مختلف بر اساس هویت فرهنگی خود، تعاریف متفاوتی از دانش علمی دارند.

مثال: جهان متجدد ← هویت دنیوی و سکولار ← دانش علمی } علم تجربی ✓
} علوم عقلانی و وحیانی ✗

نکته: هم اکنون این رویکرد در جهان غرب نیز پذیرفته نیست.

تعریف علم ویژه: وقتی درباره موضوعی، دانش علمی قابل توجهی فراهم می شود، علم ویژه ای شکل می گیرد.

کاندیدورها

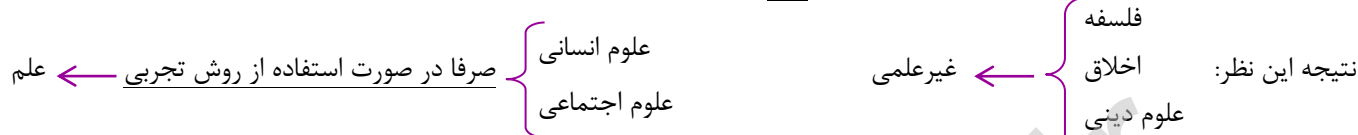
نکته: هر علمی درباره موضوعی خاص بحث می کند؛ لذا علوم از نظر موضوع متفاوتند.

مثال: موضوع علوم فیزیکی ← پدیده های طبیعی موضوع علوم زیستی ← موجودات زنده

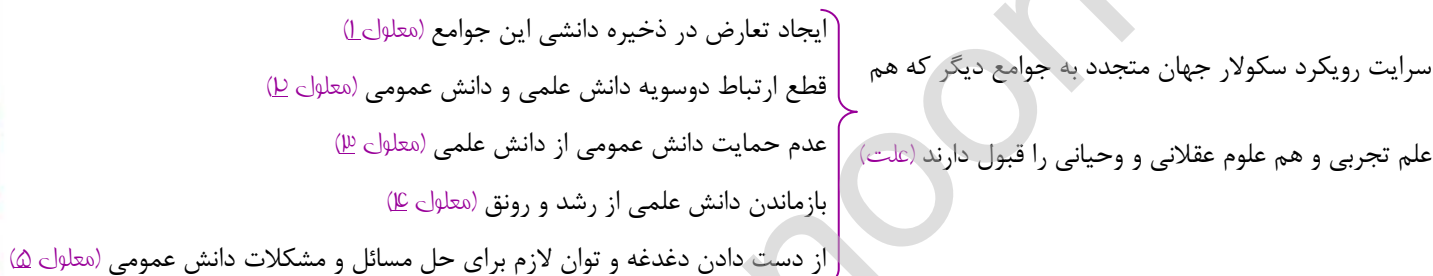
* در اوایل قرن بیستم میلادی، عده ای در جهان غرب پیدا شدند که به جای «موضوع» بر «روش» علوم تاکید کردند.

* این افراد روش تجربی را تنها روش کسب علم دانستند و گفتند همه علوم باید از روش تجربی استفاده کنند.

* آنها با این گفته به تدریج به این برداشت دامن زدند که فقط «علم تجربی» علم است.

* از نیمه دوم قرن بیستم این رویکرد با چالش مواجه شد (مثل چالش در علم ریاضی که علمی فراتر از مشاهده و تجربه است).

راه حل تعارض دانش علمی و دانش عمومی در کشور ما: ایده علوم انسانی و اجتماعی بومی (اسلامی و ایرانی)

همسو با هویت فرهنگی خودمان و ناظر به حل مسائل جامعه ما باشد (مفید برای حل مسائل ما)

ویژگی های دانش مورد نظر ما ← دغدغه کشف واقعیت و تشخیص درست و غلط را داشته باشد (سخن گفتن به زبان و منطق جهان شمول و مشارکت در گشودن مرزهای دانش علمی به جهانیان)

دیدگاه اول: - تفاوت دانش عمومی با دانش علمی: فقط در روش

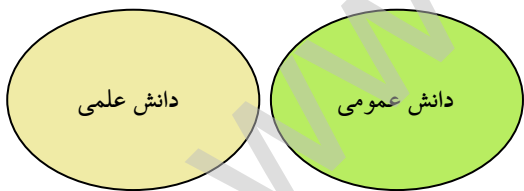
- روش دانش علمی: حس و تجربه (نظام مند)

- روش دانش عمومی (دانش حاصل از زندگی): جامعه پذیری و فرهنگ پذیری

- دانش علمی: راه کشف واقعیت - تنها دانش معتبر

- دانش عمومی: ارزش ناچیز

- دانش علمی برای حفظ هویت خود باید از ورود دانش عمومی به قلمرو علم جلوگیری

-عدم اعتقاد به راه کشف واقعیت بودن دانش علمی، و دانش حاصل از زندگی بودن دانش عمومی (در تقابل با رویکرد اول)

دیدگاه دوم:

-اعتقاد به اینکه همه دانش ها، دانش حاصل از زندگی هستند.

-دانش ها کشف و بازخوانی واقعیت نیستند.

-دانش ها خلق و بازسازی واقعیت هستند.

-هدف انسان ها از تولید دانش: سامان دادن به زندگی

-بی اعتباری برتری دانش تجربی به دانش حاصل از زندگی

-دانش عمومی پایه و اساس هر دانشی (از جمله دانش تجربی) است.

-در برخی نحله های این دیدگاه، مرز دانش علمی و دانش عمومی فرو می پاشد.

-محدود نکردن دانش علمی به دانش تجربی

دیدگاه سوم:

-در بر گرفتن دانش های فراتجربی (دانش های عقلانی و وحیانی)

-اعتقاد به اینکه در دانش عمومی کم و بیش دانش های حقیقی و صحیح وجود

دارد و غیرموثق و نامعتبر نیست

-امکان اعتباریابی (علت) ← اعتبار بیشتر دانش علمی نسبت به دانش عمومی (معلول)

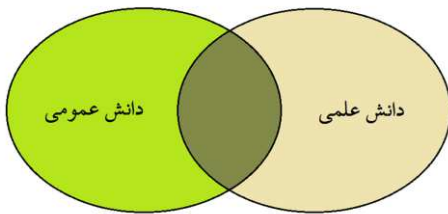
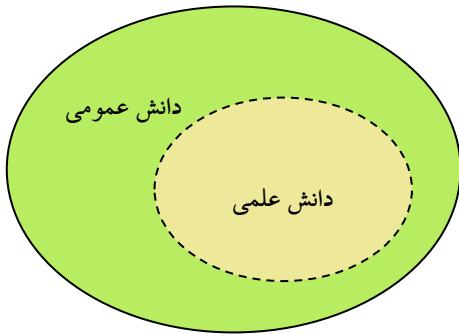
-اعتقاد به ریشه داشتن دانش علمی در دانش عمومی

-امکان انتقاد دانش علمی از دانش عمومی و تصحیح آن

-رابطه متقابل دانش علمی و دانش عمومی (اثرگذاری و اثرپذیری، تاثیر و تاثر)

-رابطه متقابل دانش عمومی و دانش علمی (علت) ← ایجاد تناسب بین آنها (معلول 1) و سازگار

نبودن هر دانش علمی، با هر دانش عمومی (معلول 2)

۱- به ترتیب هریک از عبارات زیر، به کدام مفهوم اشاره دارد؟ (آزمون کانون، ۱۸ مهر ۹۹)

- هر وقت در جامعه، مسئله خاصی مطرح می شود، زمینه برای پیدایش و رشد این نوع دانش برای آن موضوع فراهم می شود.

- هر آنچه افراد از تجربه های فردی و اجتماعی خود، مطالعات مدرسه ای و دانشگاهی می آموزند و راهنمای زندگی آنهاست.

- یادگیری آن، از بدو تولد آغاز می شود و تا پایان عمر ادامه دارد.

- فقط علم تجربی را علم محسوب می کند و علوم عقلانی و وحیانی را علم نمی داند.

(۱) دانش عمومی - دانش علمی - دانش حاصل از زندگی - جهان مدرن

(۳) دانش عمومی - دانش علمی - دانش حاصل از زندگی - جهان غرب

(۲) دانش علمی - ذخیره دانشی - دانش عمومی - جهان متجدد

(۴) دانش علمی - ذخیره آگاهی - دانش علمی - جهان سکولار

۲- هریک از عبارات زیر، به ترتیب در کدام بخش جدول، قرار می گیرند؟ (آزمون کانون، ۱۸ مهر ۹۹)

ب	علوم انسانی بومی	الف	د
درباره آن هم دانش علمی و هم دانش عمومی وجود دارد.	ج	مرز میان دانش علمی و دانش عمومی فرو می پاشد.	دانش علمی تنها راه کشف واقعیت است.

- به زبان و منطق جهان شمول سخن بگوید.

- تفاوت دانش علمی با دانش عمومی در روش آنهاست.

- دانش ها را انسان ها برای سامان دادن به زندگی خود تولید می کنند.

- پدیده اجتماعی

(۱) ج - د - الف - ب (۲) د - ب - ج - الف (۳) ج - الف - د - ب (۴) ج - ب - د - الف

۳- در تعارض میان دانش عمومی و دانش علمی، چه اقداماتی صورت می گیرد؟ (کنکور سراسری ۹۸)

(۱) کسانی که دانش علمی دارند با درک عمیقی که از شناخت عمومی دارند، آسیب ها و اشکالاتی را که به شناخت عمومی راه پیدا کرده شناسایی و راه حل ارائه می دهند.

(۲) همه کسانی که از دانش عمومی برخوردارند این تعارض ها را شناسایی می کنند، اما افرادی که درباره این مسائل شناخت دقیق تری دارند می توانند راه حل های صحیح ارائه کنند.

(۳) اعضای جامعه برای حل این تعارض ها تلاش می کنند. حل تعارض ها گاه با دست برداشتن از بخشی از ذخیره دانشی به نفع بخشی دیگر و گاه با طرح ایده های جدید انجام می شود.

(۴) در چنین شرایطی، ارتباط دوسویه میان دانش عمومی و دانش علمی قطع می شود، دانش علمی از رشد و رونق باز می ماند و دغدغه و توان لازم برای حل مسائل دانش عمومی را از دست می دهد.

۴- پیامد «رسوخ تلقی جهان متجدد از علم در جوامع دیگر» را کدام گزینه نشان می دهد؟ (آزمون کانون، ۲۰ مهر ۹۷)

- (۱) رشد علوم وحیانی و عقلانی ← ارتباط دوسویه دانش عمومی و دانش علمی تحکیم می شود ← دانش علمی دغدغه و توان لازم برای حل مسائل و مشکلات دانش عمومی را به دست می آورد.
- (۲) شکل گیری تعارضات در دانش حاصل از زندگی ← ارتباط دوسویه علوم عقلانی و وحیانی قطع می شود ← دانش علمی دغدغه و توان لازم برای حل مسائل و مشکلات دانش عمومی را به دست می آورد.
- (۳) شکل گیری تعاریف متفاوت و متنوع دانش علمی ← ایجاد تعارضات میان دانش عمومی و دانش علمی ← دانش علمی از رشد و رونق باز می ماند.
- (۴) شکل گیری تعارض در ذخیره دانشی آن جوامع ← ارتباط دوسویه دانش عمومی و دانش علمی قطع می شود ← دانش علمی از رشد و رونق باز می ماند.

پاسخ تست ها

۱- گزینه ۲؛ هر وقت در جامعه یک مسئله خاص مطرح می شود، زمینه برای پیدایش و رشد آن فراهم می شود ← دانش علمی

راهنمای زندگی افراد ← ذخیره دانشی (ذخیره آگاهی)

یادگیری آن از بدو تولد آغاز می شود و تا پایان عمر ادامه دارد ← دانش عمومی

فقط علم تجربی را علم محسوب می کند ← جهان متجدد

۲- گزینه ۱؛ به زبان و منطق جهان شمول سخن بگوید ← علوم انسانی بومی

تفاوت دانش علمی با دانش عمومی در روش آنهاست ← دانش علمی تنها راه کشف واقعیت است.

دانش ها را انسان ها برای سامان دادن به زندگی خود تولید می کنند ← مرز دانش علمی و عمومی فرو می پاشد.

پدیده اجتماعی ← درباره آن هم دانش علمی و هم دانش عمومی وجود دارد.

۳- گزینه ۳

۴- گزینه ۴؛ سرایت رویکرد سکولار جهان متجدد به جوامع دیگر که هم علم تجربی و هم علوم عقلانی و وحیانی را قبول دارند، باعث ایجاد تعارض در ذخیره دانشی آن جوامع می شود، در نتیجه ارتباط دوسویه دانش علمی و دانش عمومی قطع می شود، دانش عمومی از دانش علمی حمایت نمی کند، دانش علمی از رشد و رونق لازم باز می ماند و دغدغه و توان حل مشکلات دانش عمومی را از دست می دهد.

* ما انسان ها متأثر از اجتماعاتی هستیم که خود پدید می آوریم؛ این عبارت یعنی:

الف) رفتار ما، از اجتماعاتی مثل کلاس، محله، خانواده، شهر، کشور و جهانی که در آن زندگی می کنیم اثر می پذیرد.

ب) در مقابل، کنش های ما نیز بر ایجاد، تداوم و تغییر این اجتماعات، تاثیر می گذارند.

* مطالعه علمی این اجتماعات (علت) ← شکل گیری علوم اجتماعی (معلول)

تعریف علوم اجتماعی: علوم اجتماعی دانش هایی هستند که **اجتماعات انسانی** و چگونگی اثرگذاری آنها بر کنش ها و شیوه زندگی ما و همچنین اثرپذیری آنها از کنش ها و شیوه زندگی ما را به روش علمی مطالعه می کنند.

علوم انسانی و علوم اجتماعی

هر علمی درباره موضوع خاصی بحث می کند. موضوع علوم انسانی، کنش های انسان و آثار و پیامدهای آن است.

نکات مهم:

۱- آگاهانه، ارادی، هدفمند و معنادار بودن ویژگی های کنش است.

۲- شناخت کنش، بدون فهم هدف و معنای آن ممکن نیست.

۳- علوم انسانی از فعالیت های غیرارادی انسان ها بحث نمی کند، چون فعالیت های غیرارادی کنش نیستند.

۴- علمی که به پدیده های غیرارادی می پردازد، با آنکه درباره انسان بحث می کند، جزء علوم انسانی نیستند؛ مانند علم پزشکی که به بدن انسان و سلامتی و بیماری می پردازد ولی جزء علوم طبیعی محسوب می شود.

* موضوع علوم طبیعی: پدیده های طبیعی. مثال: زمین شناسی: زمین نجوم: ستارگان و سیاره ها

نکته: پدیده های طبیعی برخلاف کنش ها و پیامدهای آن، به تصمیم و اقدام انسان ها وابسته نیستند، بلکه مستقل از اراده انسان ها و اهداف و معنای مورد نظر آنها، وجود دارند.

* برخی از کنش های انسان ها اجتماعی اند.

موضوع علوم انسانی: کنش های انسانی و پیامد های آن

موضوع علوم اجتماعی: کنش های اجتماعی و پیامدهای آن

- موضوع علوم انسانی عام تر از علوم اجتماعی است.

- علوم اجتماعی خود بخشی از علوم انسانی محسوب می شوند.

- برخی علوم انسانی در زمره علوم اجتماعی نیستند.

* روان شناسی نمونه ای از علوم انسانی است که جزء علوم اجتماعی نیست.

* جامعه شناسی نمونه ای از علوم اجتماعی است که مثل همه علوم اجتماعی دیگر، جزء علوم انسانی محسوب می شود.

دیدگاه های مختلف درباره علوم انسانی و اجتماعی:

۱- **موضوع و روش یکسان:** گروه اول علوم انسانی و علوم اجتماعی را یکی می دانند.

۲- **موضوع یکسان - روش متفاوت:** گروه دوم موضوع علوم انسانی و علوم اجتماعی را همان امور انسانی و یکسان می دانند ولی روش آن دو را متفاوت می دانند و معتقدند روش علوم اجتماعی (جمعیت شناسی، جامعه شناسی، مردم شناسی و...) همان روش علوم طبیعی، یعنی **روش تجربی** است ولی علوم انسانی (هنر، فلسفه علوم اجتماعی، مطالعات فرهنگی و...) از **روش های غیر تجربی** استفاده می کنند.

۳- **موضوع متفاوت - روش یکسان:** (دیدگاه مدنظر کتاب درسی): از منظر کتاب، علوم انسانی و علوم اجتماعی، موضوعات متفاوتی دارند. این نگاه وجود انسان را به ابعاد اجتماعی اش تقلیل نمی دهد و کنش های انسان را به کنش های اجتماعی او فرو نمی کاهد.

فلسفه یا متافیزیک جزء کدام دسته از علوم است؟

- موضوع علوم طبیعی، پدیده های طبیعی است و این علوم، قوانین طبیعت و پدیده های طبیعی را شناسایی می کنند. مانند زیست شناسی که درباره موجودات زنده بحث می کند و آنها را دارای ویژگی هایی مانند حرکت، رشد و تغذیه می داند. مثال هایی از علوم طبیعی: شیمی و فیزیک

- موضوع علوم انسانی و اجتماعی، کنش های آدمیان و پیامدهای آن هستند و این علوم، قوانین مربوط به کنش های آدمیان را مطالعه می کنند. مانند اقتصاد که به کنش های اقتصادی همچون تولید، توزیع و مصرف کالاها و خدمات می پردازد. مثال هایی از علوم انسانی: روان شناسی و اخلاق

مثال هایی از علوم اجتماعی: مردم شناسی و تاریخ (توجه: این علوم جزء علوم انسانی هم محسوب می شوند).

- موضوع فلسفه **اصل وجود** است؛ یعنی به موجودی خاص مانند موجودات طبیعی و انسانی و اجتماعی نمی پردازد بلکه قوانین کلی موجودات را شناسایی می کند. این قوانین شامل همه موجودات می شود و مخصوص موجودات طبیعی یا انسانی و اجتماعی نیست؛ مانند قانون علیت. قانون علیت می گوید هر پدیده طبیعی، انسانی و اجتماعی علتی دارد و خود به خود، اتفاقی در جهان رخ نمی دهد.

* بنابراین فلسفه نه جزء علوم طبیعی است و نه جزء علوم انسانی و اجتماعی؛ بلکه خود دانشی مستقل است.

فواید علوم اجتماعی

- شناخت پدیده های اجتماعی ← پیش بینی آثار و پیامدهای پدیده های اجتماعی

نکته مهم: آگاهانه و ارادی بودن کنش های اجتماعی (**علت**) ← پیچیده تر بودن پیش بینی در علوم اجتماعی نسبت به علوم طبیعی (**معلول**)

- کشف نظم و قواعد جهان اجتماعی ← توضیح تاثیر اجتماعات بر زندگی ما

-شناخت قواعد زندگی در اجتماعات:

الف) برخورداری از فرصت های آنها

ب) در امان ماندن از آسیب های زندگی در جوامع مختلف

فایده های متفاوت علوم اجتماعی نسبت به علوم طبیعی:

الف) فراهم نمودن زمینه فهم متقابل انسان ها و جوامع مختلف از یکدیگر

ب) کمک به افزایش همدلی و همراهی انسان ها

- علوم اجتماعی، ظرفیت داوری درباره ارزش ها و هنجارهای اجتماعی و نقد و اصلاح آنها را دارند.

ایجاد فرصت موضع گیری اجتماعی مناسب
و صحیح برای دانشمندان (معلول)

داوری درباره پدیده های اجتماعی و انتقاد
از آنها توسط علوم اجتماعی (علت)

مقایسه فواید علوم انسانی و اجتماعی و علوم طبیعی	
فواید علوم انسانی و اجتماعی	فواید علوم طبیعی
- شناخت و فهم معانی کنش های آدمیان و پیامدهای آن - شناسایی عواملی که بر زندگی انسان و کنش های او تأثیر دارند یا پیش بینی کنش ها و پیامدهای آنها برای پیشگیری - شناخت فضیلت، عدالت، سعادت و راه صحیح زندگی و داوری درباره کنش های خوب و بد انسان ها - انتقاد از کنش های ناپسند و ظالمانه انسان ها - رها کردن و آزادسازی انسان ها از ظلم ها و اسارت هایی که در اثر کنش های انسان ها پدید می آید. - نشان دادن شیوه صحیح استفاده از علوم طبیعی و دانش های ابزاری	- شناخت طبیعت و قوانین آن - پیش بینی حوادث طبیعی برای پیشگیری و تسلط بر طبیعت - رهاسازی انسان از محدودیت های طبیعت

**جدول مهم کتاب که باید

به دقت مطالعه شود**

نکته مهم: علوم اجتماعی نسبت به علوم طبیعی از اهمیت بیشتری برخوردارند.

*علوم ابزاری: به علوم طبیعی به دلیل اینکه ابزار تسلط انسان بر طبیعت، و رهاسازی انسان از محدودیت های طبیعی اند، علوم ابزاری می گویند.

*علوم تفهیمی: به علوم انسانی به دلیل اینکه به فهم معانی کنش های انسان ها می پردازند، علوم تفهیمی گفته می شود.

*علوم انتقادی: به علوم انسانی به دلیل اینکه به انتقاد از کنش های ناپسند آدمیان می پردازند، علوم انتقادی می گویند.

شاخه های علوم اجتماعی: زندگی اجتماعی انسان به دلیل اینکه ابعاد مختلف اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و... دارد، شاخه ها و دانش های اجتماعی متفاوتی را پدید آورده است.

اقتصاد، حقوق، سیاست، تاریخ، باستان شناسی، ارتباطات، مردم شناسی، جامعه شناسی، جمعیت شناسی، زبان شناسی، مدیریت، روان شناسی اجتماعی و جغرافیای انسانی از جمله رشته هایی هستند که پدیده های اجتماعی را مطالعه می کنند (یعنی جزء علوم اجتماعی هستند).

*جامعه‌شناسی یکی از شاخه‌های علوم اجتماعی است. برخی جامعه‌شناسان، جامعه‌شناسی را علم شناخت «کنش اجتماعی» و برخی آن را علم شناخت «ساختار اجتماعی» دانسته‌اند.

جامعه‌شناسی خرد: مطالعه **کنش** اجتماعی و سایر پدیده‌های اجتماعی خرد

جامعه‌شناسی کلان: مطالعه **ساختار** اجتماعی و سایر پدیده‌های اجتماعی کلان

*در جامعه‌شناسی بر اساس **دوری و نزدیکی به علوم طبیعی**، رویکردهای مختلفی شکل گرفته است:

جامعه‌شناسی انتقادی

جامعه‌شناسی تفسیری

جامعه‌شناسی تبیینی

تست‌های درس دوم

۱- هر یک از عبارات به کدام مفهوم اشاره دارد؟ (آزمون کانون، ۲ آبان ۹۹)

- از فعالیت‌های غیرارادی انسان بحث نمی‌کند.

- ساختار اجتماعی را مطالعه می‌کند.

- اشتراک موضوع روان‌شناسی اجتماعی و مدیریت

- شناخت آن بدون فهم هدف و معنای آن ممکن نیست.

۱) علوم انسانی - جامعه‌شناسی کلان - پدیده‌های طبیعی - علوم اجتماعی

۲) علوم اجتماعی - جامعه‌شناسی خرد - پدیده‌های اجتماعی - علوم انسانی

۳) علوم انسانی - جامعه‌شناسی کلان - پدیده‌های اجتماعی - کنش انسانی

۴) علوم ابزاری - جامعه‌شناسی کلان - پدیده‌های طبیعی - کنش اجتماعی

۲- هریک از عبارات زیر به ترتیب، پیامد، علت و مفهوم کدام موارد است؟ (آزمون کانون، ۲ آبان ۹۹)

- افزایش همدلی و همراهی انسان ها

- آگاهانه و ارادی بودن کنش انسان ها

- به موجودی خاص، مانند موجودات طبیعی و انسانی و اجتماعی نمی پردازد.

(۱) آگاهی دادن درباره فرصت ها و محدودیت های فناوری- پیچیده تر بودن پیش بینی در علوم اجتماعی نسبت به علوم ابزاری- قانون علیت

(۲) ایجاد زمینه فهم متقابل انسان ها و جوامع مختلف از یکدیگر- معنادار بودن پدیده های اجتماعی- علوم انسانی

(۳) فهم متقابل انسان ها و جوامع مختلف از یکدیگر- پیچیده تر بودن پیش بینی در علوم اجتماعی نسبت به علوم طبیعی- اصل وجود

(۴) شناخت پدیده های اجتماعی و پیش بینی پیامدهای آن- معنادار بودن پدیده های اجتماعی- علوم اجتماعی

۳- به ترتیب اشتراک جامعه شناسی خرد و کلان، تفاوت علوم، منشا علوم انتقادی و علوم تفهیمی و ملاک خانواده ها برای ارزیابی

رشته های تحصیلی را کدام گزینه نشان می دهد؟ (آزمون کانون، ۲ آبان ۹۹)

(۱) مطالعه پدیده اجتماعی- روش- علوم ابزاری- آینده شغلی

(۲) دوری و نزدیکی به علوم طبیعی- روش- علوم اجتماعی- فواید برای جامعه

(۳) مطالعه پدیده اجتماعی- موضوع- علوم انسانی- آینده شغلی

(۴) رویکردهای جامعه شناسی- موضوع- علوم طبیعی- همسویی با فرهنگ خود

۴- کدام گزینه درباره علوم انسانی و اجتماعی و شاخه های آن درست است؟ (آزمون کانون، ۱۸ مهر ۹۹)

(۱) فلسفه نه جزء علوم طبیعی است و نه جزء علوم انسانی و اجتماعی است؛ بلکه خود دانشی مستقل است.

(۲) علوم انسانی و علوم اجتماعی موضوعات یکسانی دارند و هر دو پدیده های اجتماعی را بررسی می کنند

(۳) فلسفه قوانین کلی موجودات را شناسایی می کند که صرفا شامل موجودات طبیعی می شود.

(۴) علوم اجتماعی تلاش می کند نظم و قواعد جهان طبیعی را کشف کند.

۵- به ترتیب علت نامگذاری علوم انسانی به علوم تفهیمی و علوم طبیعی به علوم ابزاری چیست؟ (آزمون کانون، ۱۸ مهر ۹۹)

(۱) ابزار تسلط انسان بر طبیعت و ابزار رهاسازی انسان از محدودیت های طبیعی است- به انتقاد از کنش های ناپسند آدمیان می پردازد.

(۲) به فهم معانی پدیده های طبیعی می پردازد- ابزار تسلط انسان بر طبیعت و ابزار رهاسازی انسان از محدودیت های طبیعی است.

(۳) به فهم معانی کنش انسان ها می پردازد- ابزار تسلط طبیعت بر انسان و رهاسازی او از محدودیت های طبیعی است.

(۴) به فهم معانی کنش انسان ها می پردازد- ابزار تسلط انسان بر طبیعت و رهاسازی او از محدودیت های طبیعی است.

پاسخ تست ها

۱- گزینه ۳؛

از فعالیت های غیرارادی انسان بحث نمی کند: علوم انسانی و علوم اجتماعی

ساختار اجتماعی را مطالعه می کند: جامعه شناسی کلان

اشتراک موضوع روان شناسی اجتماعی و مدیریت: پدیده های اجتماعی

شناخت آن بدون فهم هدف و معنای آن ممکن نیست: کنش انسانی

۲- گزینه ۳؛

افزایش همدلی و همراهی انسان ها پیامد فهم متقابل انسان ها و جوامع مختلف از یکدیگر است.

آگاهانه و ارادی بودن کنش انسان ها علت پیچیده تر بودن پیش بینی در علوم اجتماعی نسبت به علوم طبیعی است.

موضوع فلسفه اصل وجود است یعنی به موجودی خاص مانند موجودات طبیعی و انسانی و اجتماعی نمی پردازد.

۳- گزینه ۳؛

اشتراک جامعه شناسی خرد و کلان: مطالعه پدیده های اجتماعی

تفاوت علوم: موضوع

منشا علوم انتقادی و علوم تفهیمی: علوم انسانی

ملاک خانواده ها برای ارزیابی رشته های تحصیلی: آینده شغلی

جامعه‌شناسی تبیینی		
موضوع	روش	هدف
پدیده‌های اجتماعی همانند پدیده‌های طبیعی هستند.	حس و تجربه (نگاه از بیرون)	پیش‌بینی و کنترل پدیده‌های اجتماعی

مثال: همه ما از خودرو استفاده کرده ایم اما ممکن است از چگونگی عملکرد و نظم بین اجزای آن اطلاع دقیقی نداشته باشیم. خودرو زمانی حرکت می‌کند که اجزای آن با نظم خاصی در کنار هم قرار گرفته باشند. دانشمندان با فعالیت‌های علمی، نظم و ترتیب میان این اجزا را شناخته و سپس کنترل کرده‌اند تا بتوانند از آن در ساخت خودرو استفاده کنند و همچنان سعی در بهبود نظم میان این اجزا دارند تا خودروی بهتری بسازند. دانشمندان در زیست‌شناسی و پزشکی نیز همین‌گونه عمل می‌کنند و با شناخت قواعد حاکم بر بدن، به پیشگیری از بیماری‌ها و درمان آنها می‌پردازند.

برجسته کردن شباهت‌های جامعه و پدیده‌های طبیعی (معلول ۱)

*موفقیت‌های دانشمندان علوم طبیعی (علت)

در نظر گرفتن نظم جامعه همانند نظم پدیده‌های طبیعی (معلول ۲)

نکته: به نظر این دسته از جامعه‌شناسان، جوامع از انسان‌ها، نهادها، سازمان‌ها، ساختمان‌ها، خیابان‌ها، خودروها و بسیاری عناصر دیگر تشکیل شده‌اند که با **نظمی خاص** در کنار یکدیگر قرار گرفته‌اند، همانطور که بدن و ماشین از اجزایی تشکیل شده‌اند که با **نظمی خاص** در کنار هم قرار گرفته‌اند.

*لمبروزو با **روش تبیینی** می‌خواست مجرم بودن یا نبودن را با مشاهده ویژگی‌های جسمانی و ظاهری تشخیص دهد و بدین منظور از ابزارهایی مانند نبض‌نگار آبی، مجسمه‌نگار، آوانگاشت و... استفاده نمود.

بخوانیم و بدانیم

تشبیه جامعه به موجود زنده امکان‌پذیر است اما **یکسان دانستن آنها صحیح نیست**. عده‌ای جامعه را با بدن انسان و عده‌ای دیگر آن را با روح انسان مقایسه می‌کنند. البته همانطور که انسان بدن و روح دارد، جامعه هم بیرون و درونی دارد.

*جامعه‌شناسی تبیینی جامعه و نظم اجتماعی را براساس **مناسبات بیرونی** توضیح می‌دهد و این روابط و مناسبات را مبتنی بر **قرارداد، ترس و اجبار** می‌داند. افراد جامعه براساس نوعی قرارداد، قواعد و مقرراتی را می‌پذیرند.

پذیرش قواعد (علت) ← تامین نفع افراد جامعه (معلول ۱) و محافظت از مردم در برابر گزندها و آسیب‌ها (معلول ۲)

جوامعی که نظم اجتماعی را از این منظر برقرار می‌کنند، شاید با **تطمیع و تهدید** و اجبار قادر باشند پیش‌بینی رفتارها را تضمین کنند، اما در **جلب مشارکت و همکاری افراد براساس میل، رضایت و رغبت موفق عمل نمی‌کنند**. از این رو، هر روز باید بر حجم قواعد و قوانین نظارتی، نیروها و ابزارهای کنترل‌کننده خود بیفزایند.

ویژگی قوانین طبیعت } طبیعت بیرون و مستقل از ماست.
 ما آن را پدید نیاورده ایم و قبل از ما وجود داشته است.
 تلاش ما برای شناخت قوانین طبیعت به هیچ وجه این قوانین را تغییر نمی دهد.

نکته: ما فقط می توانیم قوانین طبیعت را بشناسیم، سپس با استفاده از علوم طبیعی و تا جایی که قوانین طبیعی به ما اجازه می دهند، در طبیعت و پدیده هایی مانند ماشین و بدن که براساس قوانین طبیعی عمل می کنند، تغییراتی ایجاد نماییم و آن پدیده ها را کنترل کنیم.

تصور جامعه به عنوان دستاوردی بیرونی
 با قوانینی به استحکام قوانین طبیعت

=

تصور جامعه همچون طبیعت و در نظر
 نگرفتن آن به عنوان دستاوردی درونی

صرف استفاده از دانش های ابزاری و شناخت جامعه و پدیده های اجتماعی توسط انسان (معلول ۱)
 عدم توانایی برای ایجاد تغییری بنیادین در جامعه (معلول ۲)
 نظم اجتماعی، بیرون و مستقل از انسان (معلول ۳)
 توان تطبیق و سازگاری با نظم اجتماعی (معلول ۴)

تصور جامعه به عنوان دستاوردی بیرونی
 با قوانینی به استحکام قوانین طبیعت (علت)

**یکسان دانستن طبیعت و جامعه (علت) ← تقلیل انسان ها به پیچ و مهره های نظم اجتماعی (معلول)

نکته: جامعه برخلاف طبیعت، محصول و مخلوق کنش انسان هاست و بود و نبود آن وابسته به انسان است.

جایگاه انسان در رویکرد تبیینی: مغلوب جامعه - یک موجود طبیعی پیچیده تر از سایر موجودات طبیعی (در حالی که انسان ها با سایر موجودات طبیعی تفاوت های بنیادی دارند).

جایگاه جامعه در رویکرد تبیینی: یک پدیده طبیعی پیچیده تر از سایر پدیده های طبیعی - در نظر گرفتن تفاوت جوامع تنها از نوع تفاوت کمی

- از منظر این دیدگاه، برخی جوامع از برخی دیگر پیچیده ترند، در رفع نیازهای خود تواناترند و به همین دلیل پیشرفته ترند.

- طرفداران این دیدگاه گمان می کنند که همه جوامع، مسیر یکسانی به سوی پیشرفت طی می کنند و از جوامع ساده به جوامع پیچیده تبدیل می شوند (دیدگاه طولی یا تک خطی به جوامع)، در حالی که واقعیت این است که انسان ها می توانند جوامع و تاریخ های گوناگونی را پدید آورند.

۱- به ترتیب، پاسخ هریک از سوال های زیر کدام است؟ (آزمون کانون، ۳۰ آبان ۹۹)

- منظور از تبیین یا کارکرد آن چیست؟

- پیامد موفقیت های دانشمندان علوم طبیعی چیست؟

- هدف در جامعه شناسی تبیینی چیست؟

۱) بیان چيستی یک پدیده- پیش بینی، پیشگیری و کنترل جامعه- پیش بینی و کنترل پدیده های اجتماعی

۲) نشان دادن علت ایجاد یا زوال یک پدیده- شناخت نظم اجتماعی همانند شناخت طبیعت- پیش بینی و پیشگیری و کنترل طبیعت

۳) پدیده هایی که قبل مستقل از هم به نظر می رسیدند در ارتباط با یکدیگر قرار می گیرند.- یکسان انگاری روش مطالعه طبیعت و نظم اجتماعی - غلبه جامعه بر انسان

۴) میان پدیده هایی که پیش تر در ارتباط با هم دیده می شده اند، روابط جدیدی طرح می شود.- برجسته کردن شباهت های جامعه و پدیده های طبیعی - پیش بینی و کنترل پدیده های اجتماعی

۲- هریک از عبارات زیر به ترتیب پیامد، علت و مفهوم کدام مورد است؟ (تالیفی)

- عدم توانایی انسان برای ایجاد تغییری بنیادین در جامعه

- تلاش جامعه شناسی برای نزدیک شدن به علم فیزیک

- نشان دادن علت ایجاد یا نابودی یک پدیده

۱) وجود قوانین نظارتی، نیروها و ابزارهای کنترل کننده - به رسمیت شناختن تبیین های تجربی- تبیین

۲) یکسان دانستن قوانین طبیعت و قوانین جامعه - به رسمیت شناختن تبیین های تجربی - جامعه شناسی تبیینی

۳) وجود قوانین نظارتی، نیروها و ابزارهای کنترل کننده - انتخاب نام فیزیک اجتماعی برای این رشته - جامعه شناسی تبیینی

۴) یکسان دانستن قوانین طبیعت و قوانین جامعه - انتخاب نام فیزیک اجتماعی برای این رشته - تبیین

۳- هریک از عبارات زیر به ترتیب به کدام مفهوم و موضوع اشاره دارد؟ (آزمون کانون، ۲۶ دی ۹۹ با تغییر)

- شناسایی جامعه و پدیده های اجتماعی صرفا براساس دانش های ابزاری

- به معنای وحدت روش علوم

(۱) جامعه واقعی بیرونی است. - جامعه شناسی تبیینی

(۲) یکسان انگاری جامعه و طبیعت - پوزیتیویسم

(۳) تقلیل انسان به پیچ و مهره های نظم اجتماعی - تاکید بر موضوع علوم

(۴) یکسان انگاری طبیعت و جامعه - نگاه از درون

۴- به ترتیب صحیح یا غلط بودن هریک از عبارات زیر را مشخص نمایید. (تالیفی)

الف) لمبروزو با روش تبیینی می خواست مجرم بودن یا نبودن را با مشاهده ویژگی های جسمانی و ظاهری تشخیص دهد.

ب) جوامعی که نظم اجتماعی را از منظر مناسبات بیرونی برقرار می کنند، قادر هستند پیش بینی رفتارها را براساس میل و رضایت و رغبت تضمین کنند.

پ) در رویکرد تبیینی، روش جامعه شناسی، همانند علوم طبیعی، حس و تجربه (نگاه از درون) در نظر گرفته می شود.

ت) در اوایل قرن نوزدهم میلادی با محدود دانستن دانش علمی به دانش تجربی، صرفا تبیین های تجربی به رسمیت شناخته می شد.

(۱) ص - ص - ص - غ - غ (۲) غ - ص - غ - غ (۳) ص - غ - غ - ص (۴) ص - ص - غ - غ

پاسخ تست ها

۱- گزینه ۴؛

- منظور از تبیین، بیان چرایی یک پدیده و نشان دادن علت ایجاد یا زوال آن است.

- در تبیین، پدیده هایی که قبلا مستقل از هم به نظر می رسیدند، در ارتباط با یکدیگر قرار می گیرند و میان پدیده هایی که پیش تر در ارتباط با هم دیده می شدند، روابط جدیدی مطرح می شود.

- پیامد موفقیت دانشمندان علوم طبیعی، برجسته کردن شباهت های جامعه و پدیده های طبیعی است.

- هدف در جامعه شناسی تبیینی، پیش بینی و کنترل پدیده های اجتماعی است.

۲- گزینه ۴؛

- عدم توانایی انسان برای ایجاد تغییری بنیادین در جامعه، پیامد یکسان دانستن قوانین طبیعت و قوانین جامعه است.

- تلاش جامعه شناسی برای نزدیک شدن به علم فیزیک علت انتخاب نام فیزیک اجتماعی توسط آگوست کنت برای این رشته است.

- نشان دادن علت ایجاد یا نابودی یک پدیده، بیانگر مفهوم تبیین است.

کانون پرورشها

۳- گزینه ۲:

- اگر ما طبیعت و جامعه و قوانینشان را یکسان در نظر بگیریم، در این صورت میتوانیم به شناسایی جامعه و پدیده های اجتماعی صرفا براساس دانش های ابزاری بپردازیم و قادر نخواهیم بود تغییری بنیادین در جامعه به وجود بیاوریم.

- پوزیتیویسم به معنای وحدت روش علوم می باشد.

۴- گزینه ۳:

تشریح عبارات نادرست:

(ب) جوامعی که نظم اجتماعی را از منظر مناسبات بیرونی برقرار می کنند، شاید با تطمیع و تهدید و اجبار قادر باشند پیش بینی رفتارها را تضمین کنند، اما در جلب مشارکت و همکاری افراد براساس میل، رضایت و رغبت موفق عمل نمی کنند.

(پ) در رویکرد تبیینی، روش جامعه شناسی همانند علوم طبیعی یعنی حس و تجربه (نگاه از بیرون) است.

تست های درس ۳ جامعه شناسی دوازدهم (نظم اجتماعی)

۱- کدام گزینه در ارتباط با پیامدهای یکسان انگاری طبیعت و جامعه، نادرست است؟ (آزمون کانون، ۱۶ آبان ۹۹)

(۱) نظم اجتماعی، بیرون و مستقل از انسان خواهد بود و انسان، فقط باید خود را با آن تطبیق دهد و سازگار کند.

(۲) جامعه، همچون طبیعت تصور می شود که با قوانینی به استحکام طبیعت اداره می شود و می توان تغییراتی بنیادین در آن ایجاد کرد.

(۳) برای شناسایی جامعه و پدیده های اجتماعی، می توان از دانش های ابزاری استفاده کرد و انسان ها به پیچ و مهره های نظم اجتماعی تقلیل پیدا می کنند.

(۴) جامعه صرفا یک پدیده طبیعی پیچیده است و تفاوت میان جوامع، تنها تفاوتی کمی است.

۲- هریک از عبارات زیر، به ترتیب پیامد، علت و معنای کدام مورد است؟ (آزمون کانون، ۱۶ آبان ۹۹)

- تضمین پیش بینی رفتارها با تطمیع و تهدید و اجبار

- موفقیت های دانشمندان علوم طبیعی

- تلاش جامعه شناس برای نزدیک شدن به موقعیت اجتماعی و ابعاد آن، بر خلاف افراد عادی در زندگی روزمره

(۱) جوامعی که نظم اجتماعی را از منظر مشارکت و رغبت برقرار می کنند- یکسان انگاری روش مطالعه طبیعت و نظم اجتماعی- عادت زدایی

(۲) افزایش حجم قواعد و قوانین نظارتی- شناخت نظم اجتماعی همانند شناخت طبیعت - عادت زدایی

(۳) برقراری نظم اجتماعی براساس مناسبات بیرونی- پیش بینی، پیشگیری و کنترل جامعه- آشنایی زدایی

(۴) جوامعی که نظم اجتماعی را از منظر تبیین برقرار می کنند- برجسته کردن شباهت های جامعه و پدیده های طبیعی- عادت زدایی

کانون پرورها

۳- به ترتیب کدام گزینه «اشتراک نظر کنت و لمبروزو» و «منظور از موجود طبیعی پیچیده تر از دیدگاه رویکرد تبیینی»، «فیزیک اجتماعی» و «تعیین جای پدیده های اجتماعی» را نشان می دهد؟ (آزمون کانون، ۱۶ آبان ۹۹)

(۱) رویکرد تبیینی- انسان- علوم فیزیک- نگاه از بیرون (۲) نگاه از درون- جامعه- جامعه شناسی تبیینی- نگاه از درون

(۳) رویکرد تبیینی- جامعه- جامعه شناسی تبیینی- قواعد اجتماعی (۴) نگاه از بیرون- انسان- علم فیزیک- نظم اجتماعی

۴- کدام گزینه به ترتیب یکی از پرسش های جامعه شناسی در شناختن نظم اجتماعی و توضیح نادرستی در ارتباط با طبیعت و پدیده های طبیعی است؟ (آزمون کانون، ۱۶ آبان ۹۹)

(۱) قواعد اقتصادی چگونه با قواعد زندگی خانوادگی یا قواعد سیاسی هماهنگ می شوند؟- انسان ها طبیعت را به وجود نیاورده اند و قبل از انسان نیز وجود داشته است.

(۲) قواعد و هنجارهای با هم زندگی کردن چگونه به وجود می آیند و دوام می آورند و بقا می یابند؟- طبیعت و پدیده هایی مانند ماشین و بدن انسان، بر اساس قوانین طبیعت عمل می کنند.

(۳) قواعد تولید، توزیع و مصرف چگونه با هم هماهنگ می شوند؟- در برخی موارد بر زندگی انسان ها و موجودات طبیعی قوانین مشترکی حاکم است.

(۴) قواعد و هنجارهای با هم زندگی کردن چگونه به وجود می آیند و دوام می آورند و تغییر می کنند؟- طبیعت بیرون و مستقل از ماست و تلاش ما برای شناخت آن، قوانین طبیعت را تغییر می دهد.

۵- کدام گزینه، پیامد یکسان انگاری طبیعت و جامعه از سوی جامعه شناسی تبیینی به ترتیب بر «جامعه» و «انسان» را به درستی نشان می دهد؟ (آزمون کانون، ۳۰ آبان ۹۹)

(۱) با قوانینی به استحکام قوانین طبیعت اداره می شود - نظم اجتماعی ساخته انسان خواهد بود.

(۲) انسان می تواند تنها از دانش های ابزاری خود استفاده کند - انسان خالق پیچ و مهره های نظم اجتماعی است.

(۳) جامعه همچون طبیعت تصور می شود و دستاوردی انسانی دانسته نمی شود - انسان ها را به پیچ و مهره های نظم اجتماعی تقلیل می دهد.

(۴) محصول و مخلوق کنش های انسان هاست - با قوانینی به استحکام قوانین طبیعت، اداره می شود.

۶- به ترتیب، درست یا غلط بودن عبارات زیر را مشخص نمایید. (آزمون کانون، ۳۰ آبان ۹۹)

- در طی قرن نوزدهم میلادی با محدود دانستن دانش عمومی به دانش تجربی صرفا تبیین های تجربی به رسمیت شناخته می شد.

- جامعه شناسی تبیینی همان رویکرد پوزیتیویستی به معنی وحدت موضوع علوم است.

- موضوع جامعه شناسی تبیینی، پدیده های اجتماعی هستند که آنها را همانند پدیده های طبیعی در نظر می گیرد.

- رویکرد تبیینی، جامعه را صرفا یک پدیده طبیعی پیچیده می داند و تفاوت میان جوامع مختلف را تنها تفاوتی کمی می بیند.

(۱) ص-غ-ص-غ (۲) غ-غ-ص-غ (۳) ص-غ-غ-ص (۴) غ-غ-ص-ص

۷- هریک از عبارات زیر، به ترتیب پیامد چیست؟ (آزمون کانون، ۱۴ آذر ۹۹)

- جوامعی که در جلب مشارکت و همکاری افراد بر اساس میل، رضایت و رغبت موفق عمل نمی کنند.
- به حساب آوردن نظم جامعه همانند نظم میان اعضای بدن یا اجزای ماشین.
- تقلیل انسان ها به پیچ و مهره های نظم اجتماعی.

(۱) نظم اجتماعی را از منظر تبیین برقرار می کنند- موفقیت های دانشمندان علوم انسانی- یکسان دانستن طبیعت و جامعه

(۲) برقراری نظم اجتماعی بر اساس مناسبات بیرونی- موفقیت های دانشمندان علوم طبیعی- یکسان دانستن طبیعت و جامعه

(۳) برقراری نظم اجتماعی بر اساس مناسبات بیرونی- یکسان دانستن طبیعت و جامعه- موفقیت های دانشمندان علوم طبیعی

(۴) نظم اجتماعی را از منظر تبیین برقرار می کنند- موفقیت های دانشمندان علوم طبیعی- تسلط انسان بر جامعه

۸- در ارتباط با مفهوم نظم اجتماعی، کدام گزینه نادرست است؟ (آزمون کانون، ۱۷ آبان ۹۸)

(۱) انسان ها نمی توانند نظم را مشاهده کنند به دلیل این که به آن عادت کرده اند و کمتر به چشم می آید؛ مانند دانش آموزانی که اغلب به موقع در مدرسه حاضر می شوند.

(۲) نظم اجتماعی در نتیجه پیش بینی رفتار دیگران و همکاری با آنها برقرار می شود و باعث می شود اتفاقات غیرمنتظره ما را از همکاری با دیگران باز ندارد.

(۳) نظم باعث می شود که شما بدانید، می توانید چه توقعاتی و انتظاراتی از دیگران داشته باشید، اما گاهی دیگران مطابق انتظارات شما رفتار نمی کنند و حوادثی خلاف آن رخ می دهد.

(۴) نظم اجتماعی به معنای قرار گرفتن هر پدیده در جای خود است؛ جای پدیده ها را قواعدی تعیین می کنند که ما انسان ها برای با هم زندگی کردن پذیرفته ایم.

۹- هر عبارت به ترتیب به کدام مفهوم اشاره دارد؟ (آزمون کانون، ۱۷ آبان ۹۸)

- شباهت به خودرویی روشن و در حال حرکت

- حس و تجربه، به معنای نگاه از بیرون

- از ابزارهای گردآوری اطلاعات در روش های کمی

- یکسان بودن با رویکرد پوزیتیویستی

(۱) نظام اجتماعی- روش جامعه شناسی تبیینی- پرسشنامه- جامعه شناسی تبیینی

(۲) ساختار اجتماعی- موضوع جامعه شناسی تبیینی- پرسشنامه- علوم طبیعی

(۳) نظام اجتماعی- هدف جامعه شناسی تبیینی- آزمایش- جامعه شناسی تبیینی

(۴) ساختار اجتماعی- روش جامعه شناسی تبیینی- پرسشنامه- علوم ابزاری

کاندیدان برترها

۱۰- هریک از عبارات زیر به ترتیب مربوط به کدام مورد است؟ (آزمون کانون، ۱۷ آبان ۹۸)

- برداشت روزافزون از منابع تجدیدناپذیر

- قرار دادن جامعه شناسی در زمره دانش های ابزاری

- تضمین پیش بینی رفتار افراد با تطمیع و تهدید و اجبار

(۱) تغییرات نظام اجتماعی در محیط- علوم اجتماعی- نظم دستاوردی درونی است.

(۲) تغییرات نظام اجتماعی در خود- فیزیک اجتماعی- نظم دستاوردی بیرونی است.

(۳) تغییرات نظام اجتماعی در محیط- جامعه شناسی تبیینی- نظم دستاوردی بیرونی است.

(۴) تغییرات نظام اجتماعی در محیط- رویکرد پوزیتیویستی- نظم دستاوردی درونی است.

پاسخ تست ها

۱- گزینه ۲؛ در رویکرد تبیینی، جامعه با قوانینی به استحکام طبیعت اداره می شود که ما فقط می توانیم آنها را بشناسیم اما قادر نخواهیم بود تغییراتی بنیادین در جامعه به وجود آوریم.

۲- گزینه ۴؛

جوامعی که نظم اجتماعی را از منظر تبیین برقرار می کنند (علت)، با تطمیع و تهدید و اجبار قادرند پیش بینی رفتارها را تضمین کنند (پیامد). موفقیت های دانشمندان علوم طبیعی، علت برجسته کردن شباهت های جامعه و پدیده های طبیعی است.

افراد در زندگی روزمره از دید خود و برای خود به موقعیت های اجتماعی می نگرند ولی جامعه شناس تلاش می کند تا به خود موقعیت اجتماعی، ابعاد و اعماق آن نزدیک شود: معنای آشنایی زدایی و عادت زدایی

۳- گزینه ۳؛

اشتراک کنت و لمبروزو: روش تبیینی (رویکرد تبیینی)

منظور از موجود طبیعی پیچیده تر در رویکرد تبیینی: جامعه

فیزیک اجتماعی: جامعه شناسی تبیینی

تعیین جای پدیده های اجتماعی: قواعد اجتماعی

۴- گزینه ۴؛ تلاش ما برای شناخت قوانین طبیعت به هیچ وجه این قوانین را تغییر نمی دهد.

۵- گزینه ۳: در جامعه شناسی تبیینی با یکسان انگاری طبیعت و جامعه، جامعه همچون طبیعت تصور می شود و دستاوردی انسانی دانسته نمی شود؛ ضمن اینکه این رویکرد، انسان ها را به پیچ و مهره های نظم اجتماعی تقلیل می دهد.

۶- گزینه ۴:

- در اوایل قرن نوزدهم میلادی با محدود دانستن دانش علمی به دانش تجربی، صرفا تبیین های تجربی به رسمیت شناخته می شد.

- جامعه شناسی تبیینی همان رویکرد پوزیتیویستی به معنای وحدت روش علوم است.

۷- گزینه ۲:

- برقراری نظم اجتماعی از منظر تبیین و مناسبات بیرونی: جوامعی که در جلب مشارکت و همکاری افراد، بر اساس میل و رغبت عمل نمی کنند.

- موفقیت های دانشمندان علوم طبیعی: به حساب آوردن نظم جامعه همانند نظم میان اعضای بدن یا اجزای ماشین

- یکسان دانستن طبیعت و جامعه: تقلیل انسان ها به پیچ و مهره های نظم اجتماعی

۸- گزینه ۲: نظم اجتماعی در نتیجه قواعدی برقرار می شود که ما انسان ها برای با هم زندگی کردن پذیرفته ایم.

۹- گزینه ۱:

- شباهت به خودرویی روشن و در حال حرکت: نظام اجتماعی

- حس و تجربه، به معنای نگاه از بیرون: روش جامعه شناسی تبیینی

- از ابزارهای گردآوری اطلاعات در روش های کمی: پرسشنامه

- یکسان بودن با رویکرد پوزیتیویستی: جامعه شناسی تبیینی

۱۰- گزینه ۳:

- برداشت روزافزون از منابع تجدیدناپذیر: تغییرات نظام اجتماعی در محیط

- قرار دادن جامعه شناسی در زمره دانش های ابزاری: جامعه شناسی تبیینی، رویکرد پوزیتیویستی

- تضمین پیش بینی رفتار افراد با تطمیع و تهدید و اجبار: نظم دستاوردی بیرونی است.

ویژگی های جنگ های نامنظم:

- ۱- مبتنی بر آگاهی فرهنگی و جغرافیایی
- ۲- فراهم کننده امکان مقاومت برای سربازان بومی یک منطقه با امکانات محدود در برابر تهاجم بزرگ
- ۳- عدم اجرای نقشه های از پیش برنامه ریزی شده
- ۴- عملکرد متناسب با موقعیت خاص جغرافیایی و فرهنگی
- ۵- اولین کاربرد و همچنین ابداع روش های ویژه برای آن توسط شهید چمران
- ۶- عدم پیروی از نظم موجود و فرا رفتن از آن
- ۷- پیوند با ارزش ها و معانی
- ۸- کسب توانی فراتر از نظم موجود به سبب انگیزه های اخلاقی و آرمان های معنوی

خشت بنای جامعه

نظم اجتماعی تا حد زیادی حاکم بر افراد است و به اقدامات آنها شکل می دهد.

کنش اجتماعی خشت بنای جامعه است و تمامی پدیده های اجتماعی خرد و کلان با **کنش های اجتماعی** پدید می آیند.

ساختارهای اجتماعی هرچقدر هم باسابقه و جاافتاده باشند، با کنش های افراد به وجود آمده و برقرارند.

نظام اداری کشور ما، نارسایی ها، فرصت ها و محدودیت هایش، همه و همه محصول کنش های مدیران، کارکنان، قانون گذاران و مراجعان است.

مشکلات و مسائل اجتماعی آن چنان که به نظر می رسند، بیرون از دایره نفوذ و تاثیر ما **نیستند**.

همه ما عضوی از جامعه هستیم (**علت**) لذا با کنش های اجتماعی خود، بر حفظ وضع موجود یا تغییر آن اثر می گذاریم (**معلول**).

میزان تاثیرگذاری همه اعضای جامعه یکسان نیست و صاحبان برخی مشاغل و مسئولیت ها، نسبت به سایرین اثرگذاری بیشتری دارند.

ارتباط زندگی اجتماعی انسان و نظم:

- زندگی اجتماعی انسان و نظم همزاد یکدیگرند.

- انسان ها صرفا مجریان نظم نیستند.

- انسان ها قادرند با توجه به آرمان ها و ارزش های خود، نظم اجتماعی را تغییر دهند و از مشکلات احتمالی ساختارهای اجتماعی بکاهند.

- آرمان و ارزش والاتر و انگیزه قوی تر افراد ← ایجاد تغییر مهم تر

پیامدهای نادیده گرفتن کنش اجتماعی

کنش اجتماعی: فعالیت **معناداری** که با توجه به دیگری انجام می گیرد.

عملکرد **آگاهانه** و **معنادار** انسان ها (**علت ۱**) و بروز رفتارهای متفاوت در شرایط گوناگون (**علت ۲**) ← عدم امکان تحلیل کنش های انسان ها صرفاً با روش های تجربی (**معلول**)

* رویکرد تبیینی بر آنچه مشاهده می شود تمرکز می کند و اغلب معنای کنش و آنچه درون انسان می گذرد را نادیده می گیرد.

پیامدهای نادیده گرفتن کنش اجتماعی }
رکود اراده ها }
سقوط ارزش ها }
افول معانی }

رکود اراده ها:

- تاکید بیش از حد جامعه شناسی تبیینی بر نظم و ساختارهای اجتماعی (**علت ۱**) یکسان دانستن نظم اجتماعی و نظم تبیینی (**علت ۲**) ← نادیده گرفتن خلاقیت انسان ها (**معلول**)

- تاکید افراطی بر نظم و ساختارهای اجتماعی (**علت**) ← رعایت نظم بدون توجه به آرمان ها و ارزش های مورد نظر (**معلول ۱**) و سرکوب روحیه خلاق انسان ها در عرصه های مختلف (**معلول ۲**)

- فرا رفتن انسان ها از نظم موجود (**علت**) ← پدید آمدن انقلاب های اجتماعی، اندیشه های جدید، شاهکارهای هنری و اختراعات بزرگ (**معلول**)
قفس آهنین ماکس وبر: سلطه نظمی که گویا هدفی جدا از انسان ها و نیازهای واقعی آنها دارد.

سقوط ارزش ها:

- در جامعه شناسی تبیینی، ارزش بودن مهربانی و فداکاری و ضد ارزش بودن کینه توزی و خودخواهی قابل مشاهده و فهم نیست؛ زیرا با استفاده از روش های تجربی نمی توان گفت که مهربانی یک فضیلت اخلاقی و کینه توزی یک ردیلت اخلاقی است.

- صرف معتبر دانستن روش های تجربی ← انکار ارزش های عاطفی و اخلاقی و مذهبی ← اخلاق گریزی

افول معانی:

- نادیده گرفتن معنای کنش (**علت**) ← محدود شدن بیشتر مطالعات تبیینی به توصیف خصوصیات و رفتارهای قابل مشاهده ما (**معلول**)

- با در نظر گرفتن تفسیرهای جوانان و نوجوانان متوجه می شویم که عامل اصلی گرایش این کاربران به اینترنت و بازی های رایانه ای، **معنای** استفاده از این ابزار است؛ پس **معنای** و **انگیزه** ها، عوامل اصلی حضور افراطی جوانان و نوجوانان در فضای مجازی است.

راه فهم انگیزه جوانان و نوجوانان: **همراهی همدلانه** برای فهم مسائل زندگی و آرزوها و یاری کردن آنها

نکته: همراهی همدلانه به معنای نگاه کردن به مسائل کنشگران از منظر خودشان و تلاش برای فهم آنهاست؛ نه صرفاً تایید کنشگران.

تاکید بیش از اندازه رویکرد تبیینی } حذف اراده و خلاقیت، ارزش و اخلاق، آگاهی و معنا }
بر نظم و ساختارهای اجتماعی } گرفتن شور زندگی }
راه حل عدم بروز: توجه به کنش اجتماعی ←

کانون پرزها

طبق نظر نظریه پردازان کنش اجتماعی، آگاهی و معناداری مهم ترین ویژگی کنش اجتماعی و منشا ویژگی های دیگر یعنی اراده و ارزش است. این نظر، زمینه عبور از جامعه شناسی تبیینی و ورود به جامعه شناسی تفسیری را فراهم کرد.

تست های درس چهارم

۱- خشت بنای جامعه ... است، ... هرچقدر هم جاافتاده و باسابقه باشند، با ... افراد به وجود آمده اند و برقرارند. (آزمون کانون، ۱۴ آذر ۹۹)

(۱) ساختار اجتماعی - ساختارهای اجتماعی - کنش اجتماعی

(۲) کنش اجتماعی - ساختارهای اجتماعی - کنش های اجتماعی

(۳) ساختار اجتماعی - کنش های اجتماعی - ساختارهای اجتماعی

(۴) کنش اجتماعی - کنش های اجتماعی - ساختارهای اجتماعی

۲- کدام گزینه با متن زیر مرتبط است؟ (آزمون کانون، ۱۴ آذر ۹۹)

«کارمند با استفاده از خودروی خود در تداوم ترافیک و آلودگی هوا سهیم است؛ در حالی که اگر از وسایل حمل و نقل عمومی استفاده کند می تواند در حل این مشکلات موثر باشد.»

(۱) افراد، قدرت مقاومت در برابر ساختارها و ایجاد تغییر در آنها را ندارند و میزان تعیین کنندگی آنها بسیار ناچیز است.

(۲) همه ما از آنجا که عضوی از جامعه هستیم، با کنش های اجتماعی خود در حفظ وضع موجود یا تغییر آن اثر می گذاریم.

(۳) مشکلات و مسائل اجتماعی، بیرون از دایره نفوذ و تاثیر ما هستند و صرفا افراد خاصی مثل مسئولان و مدیران می توانند برا آنها تاثیر بگذارند.

(۴) نظام اداری کشور، نارسایی هایی دارد و فرصت ها و محدودیت هایی برای کنشگران ایجاد می کند که مستقل از آنهاست.

۳- کدام گزینه به ترتیب در ارتباط با «قفس آهنین» درست و درباره «افول معانی» نادرست است؟ (آزمون کانون، ۳۰ آبان ۹۹)

(۱) تاکید بیش از اندازه بر نظم اجتماعی و تفاوت قائل شدن میان نظم اجتماعی و نظم طبیعی - مطالعات تبیینی نشان داده است که میان عواملی مانند میزان پرخاشگری، هیجان، خواب و تحصیلات با اعتیاد به اینترنت رابطه وجود دارد.

(۲) رعایت نظم برای تحقق آرمان ها و ارزش هایی مانند اندیشه های جدید و اختراعات بزرگ - برگزاری جشنواره های زیبایی، نشان دهنده تاکید افراطی بر امور قابل مشاهده است.

(۳) سلطه نظم است که گویا هدفی جدا از انسان ها و نیازهای واقعی آنها دارد. - توجه به تفسیر کاربران از موقعیت خاص خود و نگاه کردن به مسائل آنها از منظر خودشان است.

(۴) به کارگیری روش تجربی از سوی گالیله در دورانی که شهود تنها روش علمی قابل قبول بود - مطالعه زندگی اجتماعی با تاکید بر آگاهی و معنا از ویژگی های کنش اجتماعی، که برخاسته از اراده و ارزش هستند.

۴- در ارتباط با جامعه‌شناسی تبیینی، کدام گزینه نادرست است؟ (آزمون کانون، ۳۰ آبان ۹۹)

- (۱) نادیده گرفتن معنای کنش سبب شده است که بیشتر مطالعات تبیینی به توصیف خصوصیات و رفتارهای قابل مشاهده ما محدود شوند.
- (۲) تاکید افراطی بر نظم اجتماعی به تدریج سبب می‌شود که افراد بدانند این نظم برای تحقق اهداف و ارزش‌هایی مانند کسب فضیلت‌های اخلاقی است.
- (۳) جامعه‌شناسی تبیینی با یکسان دانستن نظم اجتماعی و نظم طبیعی، اراده و خلاقیت انسان‌ها را نادیده می‌گیرد و موجب سرکوب روحیه خلاق انسان‌ها در بسیاری عرصه‌ها می‌شود.
- (۴) رویکرد تبیینی بر آنچه مشاهده می‌شود تمرکز می‌کند و اغلب معنای کنش را نادیده می‌گیرد.
- ۵- به ترتیب، درست یا غلط بودن عبارات زیر را مشخص نمایید. (آزمون کانون، ۳۰ آبان ۹۹)

- هموار شدن مسیر برای عبور از جامعه‌شناسی تبیینی و روی آوردن به جامعه‌شناسی تفسیری، پیامد تاکید بر اراده و ارزش است.
- زندگی اجتماعی انسان و نظم همزاد یکدیگرند و نظم اجتماعی و خلاقیت دو بال موفقیت انسان‌ها هستند.
- انسان به مثابه شیء و انسان به مثابه آگاهی و معنا در روابط اجتماعی متفاوتند.
- اخلاق‌گرای پیامد انکار ارزش‌های عاطفی، اخلاقی و مذهبی از سوی کسانی است که بر آنچه مشاهده می‌شود تمرکز می‌کنند.
- (۱) غ - غ - ص - غ (۲) ص - ص - غ - غ (۳) ص - غ - غ - ص (۴) غ - ص - ص - ص

پاسخ تست‌ها

- ۱- گزینه ۲؛ کنش اجتماعی خشت بنای جامعه است. تمامی پدیده‌های اجتماعی خرد و کلان با کنش اجتماعی پدید می‌آیند. ساختارهای اجتماعی هرچقدر هم که جاافتاده و باسابقه باشند با کنش اجتماعی افراد، به وجود آمده‌اند و برقرارند.
- ۲- گزینه ۲؛ همه ما به عنوان افراد انسانی، چون عضوی از جامعه هستیم، توان حفظ وضع موجود یا تغییر آن را به واسطه کنش‌های خود داریم.
- ۳- گزینه ۳؛ تشریح عبارت نادرست: توجه به تفسیر کاربران از موقعیت خاص خود در حقیقت در نظر گرفتن معناست؛ نه افول معنا. همچنین نگاه کردن به مسائل آنان از منظر خودشان، همراهی همدلانه است که به معنا و تفسیر پدیده‌های اجتماعی و مسائل زندگی از سوی افراد توجه دارد.
- ۴- گزینه ۲؛ تاکید افراطی بر نظم اجتماعی، به تدریج سبب می‌شود که افراد بدون اینکه بدانند این نظم برای تحقق چه اهداف و آرمان‌ها و ارزش‌هایی است، صرفاً آن را رعایت کنند.
- ۵- گزینه ۴؛ تشریح عبارت نادرست: هموار شدن مسیر برای عبور از جامعه‌شناسی تبیینی و روی آوردن به جامعه‌شناسی تفسیری، پیامد تاکید بر آگاهی و معناست.

❖ مسئله معنا درباره کل زندگی انسان و در مورد تمام پدیده های اجتماعی از جمله کنش ها مطرح است.

*یکی از پرسش های مهم و کلیدی اندیشمندان علوم اجتماعی : «چگونه می توان معنای زندگی و معنای کنش انسان های دیگر را فهمید؟»

پیچیدگی پدیده های انسانی و اجتماعی

*مطالعه پدیده های انسانی و اجتماعی بدون توجه به عمق آنها (علت) ← نتیجه گیری های غلط و اشتباه (معلول)

شباهت «شهادت طلبی»، «فدا کردن جان برای وطن» و «خودکشی» : دست شستن از جان و زندگی دنیوی و استقبال از مرگ

تفاوت این سه پدیده ← معنای متفاوت ← تعیین هویت آنها ← تبدیل آنها به سه پدیده مختلف

معنای «شهادت طلبی» : شوق به حیات جاودانه، دفاع از دین، اقامه حق و...

معنای «فداکاری در راه وطن» : دفاع از غرور ملی، غلبه بر دشمن، هیجان و...

معنای «خودکشی» : رنج گریزی، بحران های اجتماعی، بحران معنویت و...

*پس از انقلاب صنعتی، مسئله خودکشی به شکل بی سابقه ای در جوامع صنعتی رواج یافت. تبیین های صاحب نظران علوم مختلف و حتی اندیشمندان یک حوزه نسبت به این پدیده، با هم متفاوت و حتی گاهی متعارض است.

❖ وجود نظریات متفاوت، نشانه پیچیدگی و عمق پدیده های اجتماعی و البته دشواری فهم آنهاست.

*دستیابی برخی رویکردها به پاسخ های ساده و قابل پیش بینی درباره چرایی وقوع پدیده های اجتماعی ← نادیده گرفتن عمق و پیچیدگی این پدیده ها ← هویت زدایی از پدیده های اجتماعی و انسانی

نکات مهم بخوانیم و بدانیم

علت پیچیدگی کنش های انسانی : وابستگی آنها به ویژگی های فردی و ویژگی های اجتماعی-فرهنگی

لازمه شناخت پدیده های اجتماعی : شناخت صحیح و توانمند تفاوت های فردی-اجتماعی و وجوه مشترک انسان ها

جامعه شناسی تفسیری

*ادعای برخی از متفکران آلمانی از جمله ویلهلم دیلتای و ماکس وبر در قرن نوزدهم میلادی: اینکه هرچند جهان اجتماعی نظم و قواعد خاصی دارد، اما انسان ها با موجودات طبیعی، و پدیده های اجتماعی نیز با پدیده های طبیعی متفاوتند

نظرات ماکس وبر

*ماکس وبر معتقد بود کنش اجتماعی معنادار است و پدیده های معنادار را نمی توان همانند پدیده های طبیعی از طریق حواس مطالعه کرد، بلکه باید معنای آنها را فهمید.

*با وجود اینکه وبر فهمیدن را برای درک معنای پدیده های اجتماعی ضروری می دانست، اما از آنجاکه هنوز علم را به علم تجربی محدود می کرد، معتقد بود آنچه جامعه شناسان از مطالعه پدیده ها می فهمند باید با روش تجربی اثبات شود وگرنه ارزش علمی ندارد.

*وی فهمیدن را روش مستقل علوم انسانی نمی دانست، بلکه آن را مقدمه و پیش نیازی برای روش علمی که همان روش تجربی بود می انگاشت.

★ **وبر جامعه شناسی خود را تفهیمی-تبیینی معرفی می کرد.**

*از نظر ماکس وبر جامعه شناس فقط می تواند آرمان ها و ارزش های اجتماعی را توصیف کند؛ اما نمی تواند درباره آرمان ها و ارزش ها که پدیده های نامحسوس و غیرتجربی هستند، داوری علمی کند.

مثال: جامعه شناس می تواند برای مدتی با اعضای یک گروه سیاسی زندگی کند و از این راه عقاید و ارزش های آنها را بفهمد و توصیف کند، اما نمی تواند درباره درست یا غلط بودن این عقاید و ارزش ها داوری کند یا به نقد اصلاح آنها بپردازد؛ زیرا از نظر وبر با این کار جامعه شناس از دایره علم خارج می شود یا با نام علم کار غیرعلمی می کند.

نکته مهم: در قرن بیستم، نتایج این باور که مرز علم و غیرعلم را تجربه و تبیین تجربی مشخص می کند، مورد تردید قرار گرفت و زمینه رونق و غلبه تفسیر و رویکرد تفسیری فراهم شد.

*تبیین ← دانش جهان شمول (قوانین همه جایی و همیشگی) تفسیر ← دانش محلی (اینجایی و اکنونی)

*همه دانش ها تولیداتی اجتماعی و فرهنگی هستند. فرهنگ های گوناگون، تفسیرهای مختلفی از زندگی دارند و هر کدام دانش های خاص خود را تولید می کنند. انسان ها برای رابطه با یکدیگر، زبان را و برای معنا دادن به جهان، دانش های خاص خود را پدید می آورند.

پیامدهای غلبه رویکرد تفسیری:

★ **تبیین در حاشیه تفسیر قرار گرفت.**

★ **علوم انسانی و اجتماعی دیگر دغدغه نزدیک شدن به علوم طبیعی را ندارند.**

★ **تفسیر به عنوان روش مستقل و ویژه علوم انسانی به رسمیت شناخته می شود.**

تفاوت نگاه رویکرد تفسیری و رویکرد تبیینی:

رویکرد تفسیری در تقابل با رویکرد تبیینی بر این باور است که کنشگران براساس معنایی که در ذهن دارند دست به عمل می زنند. بنابراین برای فهم زندگی اجتماعی باید از ظاهر پدیده های اجتماعی عبور کرد و به معانی نهفته در کنش ها راه یافت.

معنای کنش:

۱- قصد و هدف کنشگر از انجام کنش:

مثال: هدف دانش آموز از درس خواندن: کشف حقیقت، افزایش معلومات، اشتغال، کسب موقعیت اجتماعی و...

روش دستیابی: راه یافتن به ذهن کنشگر

کاندید برزها

۲- دلالت های کنش (چیزی که کنش، نماد و نشانه آن است):

مثال: هدف دانش آموز از درس خواندن: فضای رقابتی در مدرسه، ارزشمند بودن سوادآموزی در جامعه، اهمیت تحصیلات برای والدین و...
روش دستیابی: مراجعه به زمینه فرهنگی ای که کنشگر در آن عمل می کند

✦ فهم هر کنش مستلزم دسترسی به معنای ذهنی (فردی) و معنای فرهنگی (اجتماعی) نهفته در آن است.

فعال و خلاق بودن کنشگران فردی و جمعی در معنای ذهنی و معنای فرهنگی (علت) ← پیدایش معنای گوناگون (معلول)

پدید آمدن خرده فرهنگ ها و گروه های مختلف درون هر جهان اجتماعی (معلول ۱)
پیدایش معنای گوناگون (علت) }
پیدایش فرهنگ ها و جهان های اجتماعی مختلف (معلول ۲)

روش های کیفی

تنوع و تکثر معانی ← پیچیدگی کنش های انسانی ← دشواری فهمیدن معانی ← لزوم استفاده از روش های کیفی

نکته: روش های کیفی تفاوت ها و تنوع ها را در نظر می گیرند. روش های کیفی ≠ روش های کمی

روش های کیفی:

قوم نگاری: در این روش پژوهشگر برای مدتی با قومی که قصد تحقیق درباره آنها را دارد، زندگی می کند؛ خود را در شرایط فرهنگی آن قوم قرار می دهد و کنش هایشان را تجربه می کند تا آنها را بهتر بشناسد.

مطالعه موردی: محقق برای مطالعه تمامی ابعاد یک پدیده اجتماعی خاص مثلاً یک فرد، یک نهاد اجتماعی یا یک فرهنگ و نشان دادن عمق پنهان و منحصر به فرد بودن آن از این روش استفاده می کند.

رویکرد تفسیری

موضوع	روش	هدف
کنش های اجتماعی و معنای آنها	تفسیر (نگاه از درون به پدیده ها برای یافتن معنای آنها)	معنابخشی و انسجام بخشی به زندگی اجتماعی

۱- در ارتباط با دیدگاه وبر کدام گزینه نادرست است؟ (آزمون کانون، ۲۶ دی ۹۹)

۱) وبر معتقد بود کنش اجتماعی معنادار است و پدیده های معنادار را نمی توان همانند پدیده های طبیعی از طریق حواس مطالعه کرد؛ بلکه باید معنای آنها را فهمید.

۲) وبر، تفهم را روش مستقل علوم انسانی نمی دانست؛ بلکه آن را مقدمه و پیش نیازی برای روش علمی که همان روش تجربی بود می انگاشت.

۳) وبر، جامعه شناسی خود را تفهیمی-تبیینی معرفی می کرد و هنوز علم را به علم تجربی محدود می دانست و مدعی شد که هرچند جهان اجتماعی، همانند جهان طبیعی نظم و قواعد خاصی دارد، اما انسان ها مانند موجودات طبیعی نیستند.

۴) از نظر وبر، جامعه شناس نه تنها می تواند آرمان ها و ارزش های اجتماعی را توصیف کند، بلکه در مورد آنها می تواند داوری علمی کند و به نقد و اصلاح آنها بپردازد.

۲- به ترتیب کدام گزینه پاسخ سوالات زیر را به درستی نشان می دهد؟ (آزمون کانون، ۲۶ دی ۹۹)

- در قرن بیستم، کدام باور مورد تردید قرار گرفت؟

- فهم هر کنش مستلزم چیست؟

- هدف رویکرد تفسیری چیست؟

۱) تاکید بر موضوع به جای روش علوم - دسترسی به معنای فرهنگی و اجتماعی نهفته در آن - معنابخشی و انسجام بخشی به زندگی اجتماعی

۲) محدود دانستن علم به علم تجربی - نشان دادن عمق پنهان و منحصر به فرد آن - داوری علمی پدیده های نامحسوس و غیرتجربی

۳) مرز علم و غیرعلم را تجربه و تبیین تجربی تعیین می کند. - دسترسی به معنای ذهنی و معنای فرهنگی نهفته در آن - معنابخشی و انسجام بخشی به زندگی اجتماعی

۴) محدود دانستن علم به علم تجربی - دسترسی به معنای ذهنی و معنای فرهنگی نهفته در آن - داوری درباره آرمان ها و ارزش ها و نقد و اصلاح آنها

۳- به ترتیب «اشتراک ديلتای و وبر»، «افتراق فیلیپ زیمباردو و گافمن» و «اشتراک مطالعه موردی و قوم نگاری» را کدام گزینه به درستی نشان می دهد؟ (آزمون کانون، ۲۶ دی ۹۹)

۱) کنش اجتماعی معنادار است - مشاهده مشارکتی - روش آزمایش

۲) وجود نظم و قواعد در جهان اجتماعی - روش آزمایش - روش های کمی

۳) انسان ها مانند موجودات طبیعی نیستند - روش تبیینی - روش آزمایش

۴) تفاوت پدیده های اجتماعی با پدیده های طبیعی - روش مطالعه - روش های کیفی

۴- پیامد موارد زیر در ارتباط با پدیده های اجتماعی به ترتیب در کدام گزینه به درستی ذکر شده است؟ (آزمون کانون، ۲۰ فروردین ۱۴۰۰)

- نظریه های متفاوت در مورد پدیده های اجتماعی

- دستیابی به پاسخ های ساده درباره چرایی پدیده های اجتماعی

- شناخت صحیح پدیده های اجتماعی

۱) دشواری در فهم پدیده ها - هویت زدایی - دستیابی به ظاهر پدیده های اجتماعی

۲) پیچیدگی و عمق پدیده ها - رویکرد تفهیمی تفسیری - دستیابی به معنای پدیده ها

۳) دشواری در فهم پدیده ها - هویت زدایی - شناخت وجوه مشترک و تفاوت ها

۴) پیچیدگی و عمق پدیده ها - رویکرد تفهیمی تفسیری - دسترسی به تمام ابعاد اجتماعی و فردی پدیده ها

۵- به سوالات زیر در ارتباط با جامعه شناسی تفهیمی - تفسیری پاسخ دهید. (آزمون کانون، ۲۰ فروردین ۱۴۰۰)

- بر چه اساسی کنشگران دست به عمل می زنند؟

- دلالت های کنش، در کدام بخش پدیده اجتماعی بررسی می شود؟

- نتیجه فعالیت و خلاقیت کنشگران چیست؟

- روش مورد استفاده در رویکرد تفهیمی - تفسیری چیست؟

۱) معنای پدیده ها - ذهن کنشگر - پیدایش معانی گوناگون - روش کیفی

۲) قصد و هدف کنش - معنای کنش - شکل گیری خرده فرهنگ ها - روش کمی، کیفی

۳) معنای پدیده ها - زمینه فرهنگی کنش - پیدایش معانی گوناگون - روش کیفی

۴) قصد و هدف کنش - زمینه فردی و فرهنگی کنش - پیدایش جهان های اجتماعی متفاوت - روش کمی، کیفی

پاسخ تست ها

۱- گزینه ۴؛ از نظر وبر جامعه شناس تنها می تواند آرمان ها و ارزش های اجتماعی را توصیف کند اما نمی تواند درباره این پدیده های نامحسوس و غیرتجربی، داوری علمی کند.

۲- گزینه ۳؛

در قرن بیستم، این باور که مرز علم و غیرعلم را تجربه و تبیین تجربی تعیین می کند مورد تردید قرار گرفت.

فهم هر کنش مستلزم دسترسی به معنای ذهنی و معنای فرهنگی نهفته در آن است.

هدف رویکرد تفسیری معنابخشی به زندگی اجتماعی است.

۳- گزینه ۴:

اشتراک دیلتای و وبر : تفاوت پدیده های اجتماعی و پدیده های طبیعی

افتراق زیمنباردو و گافمن : روش مطالعه

اشتراک مطالعه موردی و قوم نگاری : روش های کیفی

۴- گزینه ۳:

وجود نظریات متفاوت نشانه پیچیدگی و عمق پدیده های اجتماعی و البته دشواری فهم آنهاست.

لازمه شناخت پدیده های اجتماعی، شناخت صحیح و توامان تفاوت های فردی و اجتماعی و وجوه مشترک انسان هاست. برخی رویکردها برای دستیابی به پاسخ های ساده و قابل پیش بینی درباره چرایی وقوع پدیده های اجتماعی، پیچیدگی و عمق این پدیده ها را نادیده می گیرند و از پدیده های اجتماعی و انسانی هویت زدایی می کنند.

۵- گزینه ۳:

- کنشگران براساس معنایی که در ذهن دارند دست به عمل می زنند.

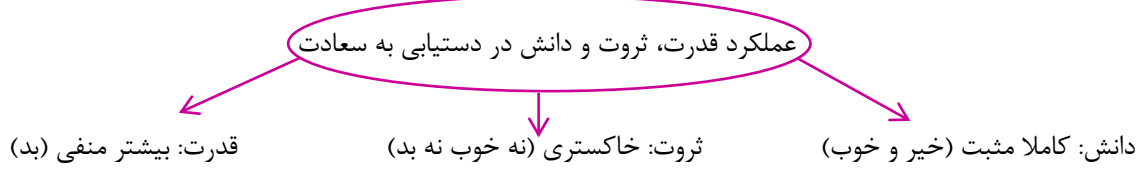
- برای پی بردن به هدف کنش، باید به ذهن کنشگر راه یابیم و برای فهمیدن دلالت های کنش، باید به زمینه فرهنگی ای که کنشگر در آن عمل می کند، مراجعه کنیم.

- فعالیت و خلاقیت کنشگران موجب پیدایش معانی گوناگون و در نتیجه آن، پدید آمدن خرده فرهنگ ها و گروه های مختلف درون هر جهان اجتماعی می شوند.

- برای فهم کنش انسان ها باید به سراغ روش هایی رفت که تنوع ها و تفاوت ها را در نظر می گیرد. این روش ها در مقابل روش های کمی قرار می گیرند که در جامعه شناسی تبیینی به کار می روند و به نام روش های کیفی شناخته می شوند.

- ارزش های واسطه ای - پیش نیازهای دستیابی به سعادت و کمال حقیقی - خوب و خیر

❖ ادعای برخی افراد در دوره های اخیر این بود که داوری های اخلاقی و نگاه وسیله ای به قدرت و ثروت، دست و پاگیر بوده و مانع توسعه و پیشرفت شده است. در نتیجه، داوری اخلاقی درباره قدرت و روت جهت فراهم کردن آسایش و آرامش بشر نادیده گرفته شد و دانش به علوم تجربی (ابزاری) محدود شد.

نتایج این اقدام: توسعه قدرت و ثروت علاوه بر نتایج خیره کننده و شگرف، پیامدهایی همچون فقر، نابرابری، سرکوب، جنگ، تخریب طبیعت و... نیز داشت که سبب بروز واکنش های شدیدی شد.

نکته: نخستین واکنش به ثروت و دومین واکنش به دانش نشان داده شد.

واکنش به ثروت: قلمداد شدن ثروت به عنوان ریشه بسیاری از ظلم ها و شرارت ها / مالکیت = دزدی

واکنش به دانش: مورد تردید و نزاع و کشمکش قرار گرفتن به دلیل عدم راهنمایی انسان به سوی سعادت و رفتن به سوی تاریکی و ظلمت

*در پی ایجاد شک و تردید نسبت به سه گانه قدرت، ثروت و دانش، بشر صرفاً به لذت و فایده ناشی از این مزایا بسنده کرد.

انواع قدرت

❖ موجودی که بتواند کاری را با آگاهی و اراده خود انجام دهد دارای قدرت است ← انسان: کنشگری قدرتمند

❖ قدرت فردی انسان محدود است.

قدرت اجتماعی: قدرت اجتماعی هنگامی پیدا می شود که انسان برای رسیدن به اهداف خود بتواند بر اراده دیگران تاثیر بگذارد و کار ارادی دیگران را به خدمت بگیرد.

توان تاثیرگذاری بیشتر بر دیگران = قدرت اجتماعی بیشتر

نکته: علاوه بر افراد، نهادها، سازمان ها و جوامع نیز دارای قدرت اجتماعی هستند.

قدرت اجتماعی بدون پذیرش و توافق دیگران پدید نمی آید؛ یعنی دیگران باید بپذیرند که مطابق آنچه از آنها خواسته می شود عمل کنند.

تنها راه تاثیر گذاشتن بر اراده دیگران و به خدمت گرفتن فعالیت ارادی ایشان: **جلب تبعیت** آنها

روش های جلب تبعیت دیگران:

1- تبعیت با کراهت ← ناشی از تهدید و ترس

2- تبعیت با رضایت ← ناشی از میل و رضایت درونی

قدرت مقبول: قدرتی که بدون استفاده از تهدید و با رضایت طرف مقابل به دست می آید.

قدرت مشروع: قدرتی که مطابق یک نظام عقیدتی و ارزشی صحیح اعمال شود.

مدار مقبولیت: خواست و اراده کسانی که قدرت بر آنها اعمال می شود

مدار مشروعیت: حق و باطل بودن (مطابق قانون و حکم الهی بودن)

نکته: در جامعه ای که فرهنگ عمومی مردم فرهنگ دینی است، قدرت غیرمشروع نمی تواند مقبولیت اجتماعی داشته باشد.

قدرت سخت و نرم

ویژگی های قدرت سخت: اعمال توسط **نهادهای نظامی**، از طریق ابزارهای **خشن**، با **زور** و به طور **آشکار**

ویژگی های قدرت نرم: اعمال توسط **رسانه** و **نهادهای آموزشی**، از طریق **نفوذ فرهنگی** و به طور **پنهان**

نکته مهم: در گذشته **قدرت سخت** یک کشور موجب **سلطه سیاسی و اقتصادی** می شد اما امروزه **قدرت نرم** سبب **سلطه فرهنگی** می شود.

اعمال قدرت نرم توسط نظام آموزشی: یک کشور می تواند از طریق نفوذ در نظام آموزشی کشور دیگر، در آن کشور اعمال قدرت کند و فرهنگ و جهان بینی نسل های آینده ساز آن کشور را مطابق منافع و اغراض خود تغییر دهد.

★ در گذشته نبرد بین دولت ها در **قلمرو سرزمینی** و با **ابزار نظامی** صورت می گرفت و رسانه ها خبر آن را منتشر می کردند، اما امروزه نبرد در **حوزه فرهنگ** و با **ابزار رسانه** صورت می گیرد و **درگیری نظامی** اگر اتفاق بیفتد، در ادامه **جنگ فرهنگی** رخ می دهد.

نکته: این موضوع نشان می دهد در طی زمان، قدرت نرم نسبت به قدرت سخت اهمیت بیشتری یافته؛ لذا جنگ فرهنگی مقدم بر جنگ نظامی صورت می گیرد.

★ امروزه بسیاری از کنشگران فردی با استفاده از شبکه های اجتماعی، ارتباطات اجتماعی گسترده ای در فضای مجازی دارند و به همین دلیل گاهی در مقایسه با دولت ها تاثیرگذاری اجتماعی و فرهنگی بیشتری دارند.

سلطه هژمونی

مثال	هدف	ابزار	شیوه اعمال
رواج اسلام هراسی جهت بسط هژمونی آمریکا	مهندسی رضایت عمومی توجیه برتری جویی خود	ابزارهای فرهنگی (هنر و رسانه)	شیوه فرهنگی (مورد رضایت و پذیرش)

انقلاب های رنگین: انقلاب هایی که با استفاده از قدرت نرم رسانه ها درصدد براندازی حکومت های مخالف غرب برآمدند، انقلاب های رنگین نام گرفتند. **مثال:** انقلاب نارنجی در اوکراین - انقلاب گل سرخ در گرجستان

انواع نظام سیاسی

سیاست چیست؟ هرگاه قدرت برای رسیدن به **هدفی معین** سازمان یابد، «سیاست» پدید می آید؛ یعنی سیاست، **اعمال قدرت سازمان یافته برای دستیابی به هدف** است.

نظام سیاسی: مجموعه ساز و کارهایی که برای اعمال سیاست های جهان اجتماعی وجود دارد، نظام سیاسی را پدید می آورد.

نکته: در یک جامعه، نظام سیاسی مستقل از نظام های دیگر نیست؛ بلکه در تعامل با آنها قرار دارد و با هم رابطه اثرگذاری و اثرپذیری دارند.

ملاک های دسته بندی نظام های سیاسی

روش اول: براساس تعداد افراد تاثیرگذار و تصمیم گیرنده:

(1) حاکمیت فرد

(2) حاکمیت اقلیت

(3) حاکمیت اکثریت مردم و تاثیرگذاری آنها بر سرنوشت سیاسی خود

روش دوم: براساس شیوه تصمیم گیری:

(1) تصمیم گیری براساس اهداف، اغراض و امیال (جایز بودن هر نوع تصمیم)

(2) تصمیم گیری براساس حقیقت و فضیلت و توجه به موازین عقلی

روش سوم: روش ارسطو (ترکیب روش اول و دوم):

براساس خواست و میل حاکم	براساس فضیلت	روش حکومت
استبدادی	موناشری	فرد
الیگارشی	آریستوکراسی	اقلیت
دموکراسی	جمهوری	اکثریت

روش چهارم: روش فارابی (دین مداری و دنیامداری)

جمهوری اسلامی VS. لیبرال دموکراسی

ویژگی های نظام سیاسی لیبرال دموکراسی:

- شکل گیری با خواست و اراده اکثریت مردم
- عدم به رسمیت شناخت حقایق و فضایل مستقل از خواست مردم
- دنیوی و سکولار
- آزادی، مهم ترین ارزش اجتماعی
- عدم مشروعیت

ویژگی های نظام سیاسی جمهوری اسلامی:

- مورد توجه در جهان اسلام
- توجه به عقاید و ارزش های اسلامی و خواست مردم به صورت همزمان
- استفاده از عقل و وحی برای شناخت و تعیین ارزش های سیاسی و قوانین اجتماعی

ویژگی های کنش سیاسی:

1- هدایت شدن با دو مفهوم بهتر و بدتر

اهداف کنش سیاسی } تغییر وضع موجود ← ایجاد وضعیت بهتر
حفظ وضع موجود ← پیشگیری از تغییری که وضعیت را بدتر می کند

*مهم ترین هدف ما در زندگی: دستیابی به فضیلت های فردی و سعادت همگانی (زندگی خوب و جامعه خوب)

2- خنثی نبودن

*امور سیاسی همواره مورد تایید یا رد، انتخاب یا طرد، ستایش یا نکوهش انسان ها قرار می گیرند.

3- طلب اطاعت، وفاداری و تصمیم از انسان ها

*نیاز است کنش های سیاسی را براساس ملاک هایی ارزیابی کنیم.

نکته: تشخیص خوب از بد علی رغم دشوار بودن، غیرممکن نیست.

جامعه شناسی و مطالعه ارزش های سیاسی

نظم جهان شمول طبیعت (علت) ← امکان تعمیم نتایج مطالعه بر روی طبیعت به همه مکان ها و زمان ها (معلول)

* جوامع و فرهنگ‌ها همانند طبیعت نیستند و ما نمی‌توانیم نتایجی را که از مطالعه و بررسی یک جامعه به دست آورده‌ایم، به همه جوامع دیگر تعمیم بدهیم.

راه حل: مطالعه و بررسی سایر فرهنگ‌ها و جوامع

اشکال راه حل: عدم توجه به معانی فرهنگی سایر جوامع و مطالعه آنها از منظر غرب ← پیامد: عدم دریافت معنای درست پدیده‌های اجتماعی در آن فرهنگ‌ها

راه حل: مطالعه جوامع و فرهنگ‌ها از منظر خودشان (بررسی با رویکرد تفسیری)

اشکال راه حل:

1- تعدد و تنوع فرهنگ‌ها و جوامع، علوم اجتماعی را درگیر مطالعات پایان‌ناپذیر و تمام‌نشده می‌سازد.

2- محدود نماندن فرهنگ‌ها به مرزهای خودشان ← لزوم مقایسه ارزش‌ها ← بررسی فرهنگ‌ها از منظر افراد همان فرهنگ ← از دست رفتن امکان مقایسه و داوری فرهنگ‌ها و ارزش‌ها

چالش‌های جامعه‌شناسی تبیینی: غیرعلمی دانستن ارزش‌های انسانی و سیاسی - ارزش‌زدایی و معنازدایی از مفهومی همچون قدرت و خنثی و فاقد معنا دانستن آن

چالش‌های جامعه‌شناسی تفسیری: بسنده نمودن به توصیف ارزش‌ها و نظام‌های سیاسی و عدم ارائه ملاک و معیار برای ارزیابی علمی آنها

★ جامعه‌شناسان انتقادی معتقدند که رویکردهای تبیینی و تفسیری هر دو محافظه‌کارند و نه تنها هیچ راهکاری برای بهتر ساختن وضعیت موجود ندارند، بلکه انسان‌ها را در برابر وضعیت موجود، منفعل و مجبور می‌سازند.

★ جامعه‌شناسان انتقادی یافتن راهی برای داوری علمی درباره ارزش‌های اجتماعی به ویژه در عرصه قدرت را ضروری می‌دانند و دست‌شستن از این آرمان بزرگ را بن‌بست زندگی انسان معرفی می‌کنند.

۱- در رویکرد تفهیمی - تفسیری: (سراسری 98)

- ۱) امکان مقایسه ارزش ها برای تشخیص ارزش های صحیح از ارزش های غلط به وجود می آید.
- ۲) جوامع و فرهنگ ها باید از منظر خودشان مطالعه شوند و امکان داوری و مقایسه فرهنگ ها وجود ندارد.
- ۳) یافتن راهی برای داوری علمی درباره ارزش های اجتماعی به ویژه در عرصه قدرت ضروری دانسته می شود.
- ۴) ارزش های انسانی را قابل مطالعه نمی داند، از این رو با ارزش زدایی از قدرت، آن را به عنوان پدیده ای خنثی مطالعه می کند.

۲- در ارتباط با جامعه شناسی و مطالعه ارزش های سیاسی، کدام گزینه درست است؟ (آزمون کانون، 24 بهمن ۹۹)

- ۱) جامعه شناسان تفسیری رویکردهای قبل از خود را محافظه کارانه می دانند و معتقدند که آنها هیچ راهکاری برای بهتر ساختن وضعیت موجود ندارند.
- ۲) فرهنگ های مختلف معمولاً به مرزهای خودشان محدود می مانند و جامعه شناس را ناگزیر از مقایسه ارزش ها برای تشخیص ارزش های صحیح از ارزش های غلط می سازند.
- ۳) برای جلوگیری از بی توجهی به معانی فرهنگی باید جوامع و فرهنگ های دیگر را از منظر خودشان، یعنی با رویکرد انتقادی مطالعه کرد.
- ۴) اگر علوم اجتماعی برای مطالعه هر فرهنگ مجبور باشد که آن فرهنگ را فقط از منظر مردمی که آن را پذیرفته اند، ببیند و بررسی کند، امکان مقایسه و داوری فرهنگ ها و ارزش ها از دست می رود.

۳- درستی یا نادرستی عبارات زیر را به ترتیب مشخص کنید. (آزمون کانون، 24 بهمن ۹۹)

- انقلاب های رنگین با استفاده از قدرت نرم رسانه ها، درصد براندازی حکومت های دست نشانده غربی برآمدند.
- جامعه شناسی تفسیری به توصیف ارزش ها و نظام های سیاسی بسنده می کند و ملاکی برای ارزیابی علمی آنها ارائه نمی دهد.
- امور سیاسی، اموری خنثی هستند، یعنی همواره مورد تایید، ستایش و انتخاب انسان ها قرار می گیرند.
- اسلام هراسی به عنوان روشی برای بسط هژمونی آمریکا به کار می رود تا مردم جهان را برای مقابله با اسلام، راضی و همراه سازد.

۱) ص - غ - غ - غ ۲) غ - غ - ص - غ ۳) ص - غ - ص - ص ۴) غ - ص - غ - ص

۱- گزینه 2؛ در رویکرد تفهیمی - تفسیری، جوامع و فرهنگ ها باید از منظر خودشان مطالعه شوند و امکان داوری و مقایسه فرهنگ ها وجود ندارد.

۲- گزینه 4:

گزینه 1 و 3 درباره رویکرد انتقادی هستند.

فرهنگ های مختلف معمولا به مرزهای خودشان محدود نمی مانند. (رد گزینه 2)

۳- گزینه 4؛ بررسی عبارات نادرست:

- انقلاب های رنگین با استفاده از قدرت نرم رسانه ها، درصد براندازی حکومت های مخالف غرب برآمدند.

- امور سیاسی اموری خنثی نیستند.

www-kanoon.ir

مدل لیبرالی

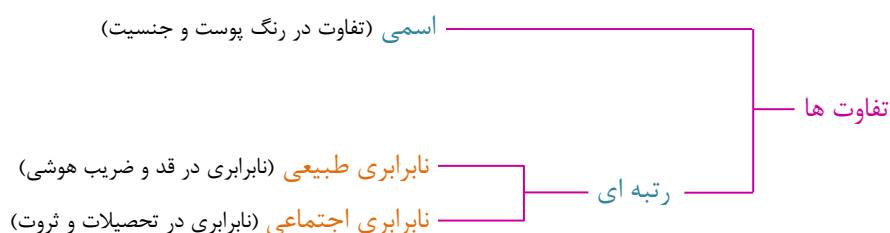
- پرداخت دستمزد به اندازه **شایستگی** افراد
- برجسته سازی **تفاوت های** افراد (توان جسمی و ذهنی، انگیزه و مهارت)
- ضروری دانستن رقابت میان افراد برای تولید بیشتر
- اولویت دادن به افراد و گروه های **توانگر**
- تعیین قیمت کالاها و کار افراد توسط **بازار** براساس قانون عرضه و تقاضا

مدل کمونیستی

- طلب کار از فرد به اندازه **توانش** و پرداخت دستمزد به او به اندازه **نیازش**
- برجسته سازی **شباهت های** افراد (همنوع، همکار و هموطن بودن)
- اولویت دادن به افراد و گروه های **کم توان**
- اعتقاد به **عدم صلاحیت بازار** در مشخص نمودن ارزش کالاها و کار افراد
- لزوم دخالت **دولت** برای کنترل بازار
- اعتماد به دولت و اعتقاد به اینکه عملکرد دولت به نمایندگی از همه و به نفع همه است

مثال: لوله کشی که در روز تعطیل مبلغ گزافی به عنوان دستمزد طلب می کند یا راننده تاکسی ای که در ساعات شلوغ و روزهای بارانی، کرایه ای بیشتر از نرخ قانونی دریافت می کند.

تفاوت یا نابرابری

* تفاوت های اسمی و طبیعی در صورتی که به نابرابری اجتماعی منجر شوند، مورد توجه جامعه شناسان قرار می گیرند.

* جامعه شناسان در مطالعه نابرابری های اجتماعی، به قشریندی اجتماعی در جوامع توجه دارند.

* توزیع نابرابر مزایای اجتماعی بین افراد (علت) ← نابرابری های اجتماعی (معلول)

حوزه رقابت

رویکرد اول : مدل لیبرالی

- **ضرورت** وجود نابرابری های اجتماعی برای بقای جامعه

- تفاوت ها و نابرابری های طبیعی منشا نابرابری های اجتماعی (علت) ← عادلانه بودن نابرابری های اجتماعی (معلول)

- طرفدار و خواهان تثبیت قشریندی اجتماعی با تاکید بر **کارکردهای آن**

- وجود قشریندی در همه جوامع از گذشته تا حال در همه مکان ها و زمان ها

- طبیعی دانستن قشریندی اجتماعی (علت) ← **نادیده گرفتن نقش انسان ها و جوامع در ایجاد و تداوم آن (معلول 1)** و غیرممکن بودن تغییر

آنها (معلول 2)

اشکالات رویکرد اول:

1- نابرابری های اجتماعی همیشه نتیجه نابرابری های طبیعی نیستند؛ گاهی یک نابرابری اجتماعی مقدمه نابرابری های اجتماعی بعدی می شود.

2- رقابت در زندگی اجتماعی ضروری است اما در یک رقابت عادلانه، نقطه شروع رقابت باید یکسان باشد.

رویکرد دوم : مدل کمونیستی

- روابط سلطه جویانه میان انسان ها (علت) ← نابرابری های اجتماعی (معلول)

- اهمیت **عدالت اقتصادی**

- توزیع برابر ثروت (علت) ← برقراری عدالت (معلول)

- از بین بردن مالکیت خصوصی (علت) ← ایجاد برابری و شرایط یکسان برای همه (معلول)

- پدید آمدن قشریندی به دست انسان و توانایی انسان در تداوم یا تغییر آن

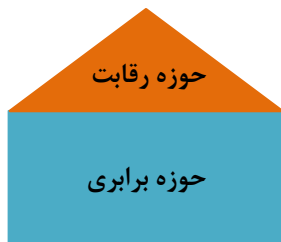
- خواهان از میان برداشتن قشریندی با تاکید بر **معایب آن**

اشکالات رویکرد دوم:

1- با حذف مالکیت خصوصی **انگیزه رقابت از بین می رود**؛ زیرا این امر سبب می شود تلاش و شایستگی افراد کوشا و توانمند نادیده گرفته شود.

2- در این رویکرد نقطه شروع رقابت ها یکسان می شود اما به دلیل اینکه انگیزه رقابت از بین می رود، راه پیشرفت مادی مسدود می گردد.

- در رویکرد اول، افرادی که در طبقه اجتماعی پایین متولد می شوند، حتی با داشتن شایستگی و تلاش برابر با افرادی که در طبقه اجتماعی بالا متولد می شوند، به سادگی امکان رقابت ندارند. ← ناعادلانه بودن رویکرد اول

- در رویکرد دوم، افراد توانمند و کوشا به اندازه استحقاقی که دارند از مزایای اجتماعی برخوردار نمی شوند. ← ناعادلانه بودن رویکرد دوم

- در رویکرد اول، نقطه آغاز رقابت و در رویکرد دوم، نقطه پایان رقابت عادلانه نیست. هر دو رویکرد به دلیل ناعادلانه بودن، با فطرت انسانی سازگار نیستند و در نتیجه به شکست می انجامند.

- عدم لغو مالکیت خصوصی

- فراهم نمودن امکان رقابت برای همه و یکسان نمودن نقطه شروع رقابت توسط جامعه

مثالی از تدابیر دولت برای کاهش نابرابری های اجتماعی در جامعه: گرفتن مالیات از ثروتمندان و استفاده از آن برای رفع فقر در جامعه

- مخالفت با رهاسازی مطلق و کنترل مطلق

- عدم پذیرش دخالت همه جانبه دولت

- نادیده نگرفتن آزادی و امکان رقابت افراد به بهانه آزادی اجتماعی

جامعه شناسی انتقادی

پیوند دانش و ارزش

*غلبه رویکرد **تبیینی** در جامعه شناسی (علت) ← خارج شدن کار داوری ارزش ها از قلمرو علوم اجتماعی (معلول 1) و غیرعلمی قلمداد شدن داوری ارزش ها (معلول 2) و بی مسئولیتی علم در قبال انتقاد از وضعیت موجود و تجویز راه حل برای بهتر شدن آن (معلول 3) و جدایی دانش از ارزش (معلول 4)

*دانش : قلمرو تبیین (کشف و بازخوانی واقعیت ها) *ارزش : قلمرو تفسیر (خلق و بازسازی ارزش ها)

*غلبه رویکرد **تفسیری** در جامعه شناسی (علت) ← به حاشیه رفتن رویکرد تبیینی (معلول 1) و بازگشت دعاوی انتقادی و تجویزی به علوم اجتماعی (معلول 2) و پیوند دانش و ارزش (معلول 3) و فراهم شدن زمینه شکل گیری دانش انتقادی (معلول 4)

دانش انتقادی: دانش انتقادی دانشی است که از وضعیت موجود انتقاد می کند و می خواهد برای عبور از وضع موجود و رسیدن به وضع مطلوب راه حل ارائه کند.

ویژگی های جامعه شناسی انتقادی:

1- به توصیف و تبیین پدیده های اجتماعی بسنده نمی کند.

2- به داوری ارزشی پدیده های مورد مطالعه می پردازد.

کانون برزها

3- پدیده های اجتماعی را با ملاک های ارزشی (خوب یا بد) و هنجاری (باید و نباید) ارزیابی می کند.

4- علم را به معنای حسی و تجربی آن محدود نمی کند.

5- تلاش می کند از محدودیت های علم تجربی رها شود تا بتواند معیارهایی برای ارزیابی وضع موجود جست و جو کند.

مثال: جامعه شناسی انتقادی صرفاً به توصیف و تبیین تبعیض نژادی در جوامع نمی پردازد بلکه آن را تقبیح و از آن انتقاد می کند و یا عدالت اجتماعی را تحسین می کند و برای گسترش آن راه حل هایی تجویز می کند.

★ مهم ترین هدف جامعه شناسی انتقادی، **نقد وضعیت موجود جهان اجتماعی و تجویز راه حل هایی برای رسیدن به یک وضعیت بهتر** است. **فاصله میان وضعیت موجود و وضع مطلوب جهان اجتماعی، جامعه شناسی را به داوری درباره ارزش ها و انتقاد از آنها می کشاند.** جامعه شناسان انتقادی برای **داوری و انتقاد**، به معیارهای علمی نیاز دارند تا براساس آن: (1) وضعیت موجود را ارزیابی کنند، (2) تصویری از وضعیت مطلوب ترسیم کنند و (3) راه عبور از وضعیت موجود به سوی وضعیت مطلوب را پیشنهاد دهند.

کنش و ساختار

وجوه مختلف زندگی اجتماعی:

*از سویی افراد در زندگی گروهی خود با یکدیگر، جهان اجتماعی و ساختارهای آن را می سازند (**کنش**).

*از سوی دیگر هر جهان اجتماعی الزام ها و پیامدهایی دارد که زندگی انسان ها را متأثر می سازد (**ساختار**).

پیامدهای یک جهان اجتماعی تا چه زمانی باقی می ماند؟ تا زمانی که یک جهان اجتماعی از طریق مشارکت اجتماعی افراد پابرجاست، پیامدهای آن نیز باقی است. با تغییر جهان اجتماعی موجود و به دنبال آن، برداشته شدن الزام هایش، جهان اجتماعی جدیدی شکل می گیرد و پیامدهای دیگری به دنبال می آورد.

آیا دو وجه زندگی اجتماعی (کنش و ساختار) همواره به یک اندازه مورد توجه قرار می گیرند؟ خیر، گاهی نظام اجتماعی و ساختارهای آن و گاهی کنش های اجتماعی مورد توجه قرار می گیرند.

نکته: برجسته کردن یک وجه زندگی اجتماعی و تاکید بر آن و نادیده گرفتن وجه دیگر، می تواند آثار و پیامدهای نامطلوبی برای زندگی اجتماعی به وجود بیاورد.

شباهت دو رویکرد تفسیری و انتقادی:

- هر دو رویکرد بر توانایی و خلاقیت افراد در ساختن جهان اجتماعی تاکید می کنند.

تفاوت دو رویکرد تفسیری و انتقادی:

* رویکرد انتقادی کم توجهی رویکرد تفسیری به ساختارهای اجتماعی و تاثیر این ساختارها بر زندگی افراد را درست نمی داند.

* جامعه شناسان انتقادی معتقدند گاهی جهان اجتماعی و ساختارهای آن که به دست خود انسان ها ایجاد شده اند، سازندگان خود را زیر سلطه در می آورند.

نکته: بی توجهی به ساختارهای اجتماعی و نادیده گرفتن آنها، به معنای چشم پوشی از آثار و پیامدهای مخرب آنهاست؛ زیرا انتقاد از ساختارهای اجتماعی را ناممکن می سازد و در نتیجه امکان کنترل آثار مخرب آنها از دست می رود.

کاندیزرها

*گاهی معناها، ارزش ها و ساختارهایی که گروه یا قومی می سازند و گاهی پیامدهای معناها و ارزش ها به گروه یا قوم دیگری تحمیل می شود و آنها را زیر سلطه خود در می آورد.

هدف جامعه شناسان انتقادی از تاکید بر ضرورت انتقاد علمی از ساختارهای سرکوبگر:

1- از سلطه چنین ساختارهایی بر انسان ها پیشگیری کنند.

2- زمینه شکل گیری ساختارهای اجتماعی انسانی تر را فراهم آورند.

نکته: جامعه شناسی انتقادی به نقد سلطه در روابط و مناسبات میان افراد، گروه ها و فرهنگ ها می پردازد.

ارزیابی دستاورد جامعه شناسی انتقادی

جامعه شناسی انتقادی با پذیرش رویکرد تفسیری معتقد است که تمام معانی و ارزش ها ساخته و پرداخته اراده های افراد، گروه ها و فرهنگ هاست. هر فرد، گروه و فرهنگی اراده خاص خود را دارد و معانی و ارزش های ویژه خود را خلق می کند که هیچ کدام بهتر یا بدتر از دیگری نیستند یا هیچ کدام درست یا غلط و حق یا باطل نیستند.

نکته: رویکرد انتقادی هیچ گونه حقیقت یا فضیلتی را کشف نمی کند تا براساس این حقایق و فضایل به نقد کنش ها و روابط میان انسان ها و جوامع بپردازد.

رویکرد انتقادی برای دفاع از اراده افراد، گروه ها و فرهنگ ها معتقد است نباید اراده فرد یا گروهی بر فرد یا گروه دیگری تحمیل شود یا فرهنگی از گستره جغرافیایی و محدوده تاریخی خود فراتر رود و بر فرهنگ دیگری اعمال سلطه کند. اگر چنین اتفاقی رخ دهد، مصداق سلطه است و باید به انتقاد از آن پرداخت.

جامعه شناسی انتقادی

هدف	روش	موضوع
انتقاد از وضع موجود، تجویز وضع مطلوب و راه رسیدن به آن	تفسیری، انتقادی و تجویزی	کنش های اجتماعی و پیامدهای آن

تست های درس هفتم

1- کدام یک ویژگی جامعه شناسی تفسیری است اما ویژگی جامعه شناسی انتقادی نیست؟ (نسبتا دشوار - سراسری 1400)

1) تفاوت میان جوامع مختلف را تنها تفاوتی کمی می داند. - بر ضرورت انتقاد علمی از ساختارهای سرکوبگر تاکید می کند.

2) روش مطالعه، روش کمی است. - صرفا به توصیف و تبیین تبعیض نژادی در جوامع نمی پردازد، بلکه آن را تقبیح و از آن انتقاد می کند.

3) به بیان چرایی یک پدیده یا نشان دادن علت ایجاد و زوال آن می پردازد. - به نقد سلطه در روابط و مناسبات میان افراد و گروه ها می پردازد.

4) هدف، معنابخشی و انسجام بخشی به زندگی اجتماعی است. - حقیقت یا فضیلت را کشف می کند تا براساس آن به نقد کنش ها و روابط میان انسان ها و جوامع بپردازد.

2- کدام گزینه درست نیست؟ (متوسط - آزمون کانون، 24 بهمن 99)

- 1) تفاوت های اسمی و نابرابری های اجتماعی که به نابرابری های طبیعی منجر شوند، مورد توجه جامعه شناسان قرار می گیرند.
- 2) جامعه شناسان در مطالعه نابرابری های اجتماعی، به قشربندی اجتماعی در جوامع توجه دارند.
- 3) علت نابرابری های اجتماعی، توزیع نابرابر مزایای اجتماعی مثل قدرت، دانش و... است.
- 4) برخی افراد در بالای سلسله مراتب اجتماعی قرار می گیرند و برخی افراد در پایین آن هستند.

3- در ارتباط با جامعه شناسی انتقادی، کدام گزینه نادرست است؟ (متوسط - آزمون کانون، 8 اسفند 99)

- 1) صرفا به توصیف و تبیین تبعیض نژادی در جوامع نمی پردازد، بلکه آن را تقبیح و از آن انتقاد می کند و یا عدالت اجتماعی را تحسین می کند و برای گسترش آن، راه حل هایی تجویز می کند.
- 2) همانند جامعه شناسان تفسیری بر توانایی و خلاقیت افراد در ساختن جهان اجتماعی تاکید می کنند و نسبت به تاثیر ساختارهای اجتماعی بر زندگی افراد، بی توجه اند و در نتیجه، امکان کنترل آثار مخرب آنها را از دست می دهند.
- 3) علم را به معنای حسی و تجربی آن محدود نمی کند و تلاش می کند از محدودیت های علم تجربی رها شود تا بتواند معیارهایی را جست و جو کند و براساس آن، وضعیت موجود را ارزیابی کند.
- 4) با پذیرش رویکرد تفسیری معتقد است که تمام معانی و ارزش ها ساخته و پرداخته اراده های افراد، گروه ها و فرهنگ ها هستند و هر فرد، گروه و فرهنگی، اراده خاص خود را دارد.

4- کدام گزینه به ترتیب در ارتباط با پیامدهای حذف مالکیت خصوصی نادرست، و درباره غلبه رویکرد تبیینی، درست است؟ (نسبتا دشوار - آزمون کانون، 8 اسفند 99)

- 1) انگیزه رقابت از بین می رود و راه پیشرفت مادی مسدود می گردد. - دانش و ارزش، دو قلمرو متمایز و متقابل تلقی شد و جدایی دانش و ارزش، شکل گرفت و راه بازگشت گزاره های تجویزی به علوم اجتماعی باز شد که می توانست راهکارهایی برای عبور از وضعیت موجود ارائه دهد.
- 2) طبقه پایین از بین می رود و همگان شرایط یکسانی پیدا می کنند. - پیوند دانش و ارزش شکل گرفت و راه بازگشت گزاره های تجویزی به علوم اجتماعی باز شد که می توانست راهکارهایی برای عبور از وضعیت موجود ارائه دهد.
- 3) افراد توانمند و بانگیزه به اندازه تلاششان از مزایای اجتماعی برخوردار می شوند. - داوری درباره ارزش ها خارج از قلمرو علوم اجتماعی قرار گرفت و کاری غیرعلمی قلمداد شد.
- 4) راه حل مناسبی برای برقراری عدالت و برابری در جامعه ارائه نشد. - انسان ها را در برابر وضعیت موجود، منفعل و مجبور ساختند و نقش آنها را در پدید آوردن جوامع انکار کردند.

5- هر یک از عبارات زیر به ترتیب به کدام مفهوم یا موضوع اشاره می کند؟ (دشوار - آزمون کانون، 8 اسفند 99)

- کشف و بازخوانی واقعیت ها

- نه اجرای عدالت را به دست نامرئی بازار می سپارد و نه دخالت همه جانبه دولت را می پذیرد.

- به دلیل ناعادلانه بودن با فطرت انسانی سازگار نیستند.

1) تبیین - طرفداران عدالت اجتماعی - مدل کمونیستی و مدل لیبرال

2) تفسیر - برابری و رقابت - مدل حوزه برابری و حوزه رقابت

3) تفسیر - مخالفین قشربندی اجتماعی - مدل کمونیستی و مدل لیبرال

4) تبیین - طرفداران عدالت اجتماعی - مدل حوزه برابری و حوزه رقابت

پاسخ تست ها

1- گزینه 4؛ هدف جامعه شناسی تفسیری، معنابخشی و انسجام بخشی به زندگی اجتماعی است. جامعه شناسی انتقادی هیچ گونه حقیقت یا فضیلت را کشف نمی کند تا براساس آن به نقد کنش ها و روابط میان انسان ها و جوامع بپردازد.

2- گزینه 1؛ تفاوت های اسمی و نابرابری های طبیعی که به نابرابری های اجتماعی منجر شوند، مورد توجه جامعه شناسان قرار می گیرند.

3- گزینه 2؛ جامعه شناسان انتقادی همانند جامعه شناسان تفسیری بر توانایی و خلاقیت افراد در ساختن جهان اجتماعی تاکید می کنند اما کم توجهی رویکرد تفسیری به ساختارهای اجتماعی و تاثیر این ساختارها بر زندگی افراد را درست نمی دانند.

4- گزینه 3؛ با حذف مالکیت خصوصی انگیزه رقابت از بین می رود؛ زیرا سبب می شود تلاش و شایستگی افراد کوشا و توانمند نادیده گرفته شود. در این رویکرد نقطه شروع رقابت ها یکسان می شود اما به دلیل اینکه انگیزه رقابت از بین می رود، راه پیشرفت مادی مسدود می گردد.

5- گزینه 1؛

- کشف و بازخوانی واقعیت ها : تبیین

- نه اجرای عدالت را به دست نامرئی بازار می سپارد و نه دخالت همه جانبه دولت را می پذیرد. : طرفداران عدالت اجتماعی

- به دلیل ناعادلانه بودن با فطرت انسانی سازگار نیستند. : مدل کمونیستی و مدل لیبرال

تنازع هویت ها : وحدت یا کثرت هویت ها

نزاع و جنگ / مدل همانندسازی (دوره مدرن) / مدل تکثرگرا (دوره پسامدرن)

ظهور جهان متجدد؛ تعریف هویت دولت ها بر مبنای :

هویت دینی مسیحی تاریخ، جغرافیا، قومیت و نژاد

مشخصه اصلی هویت جدید جهان متجدد : ملی گرایی و وطن دوستی

شکل گیری دولت - ملت ها ← پیدایش ناسیونالیسم

تنوع قومی، نژادی، زبانی و مذهبی در کشورها و ضرورت همزیستی آنها (علت 1)، تعیین هویت ملی (علت 2)، مشخص کردن چگونگی توزیع مزایا و فرصت ها (علت 3) ← لزوم سیاست گذاری هویتی توسط دولت ها (معلول)

مدل رایج سیاست گذاری هویتی در دوره مدرن : همانندسازی

مدل همانندسازی: همانندسازی به معنای پذیرش سبک زندگی یک گروه توسط سایر گروه های جامعه بود؛ به گونه ای که همه گروه ها همسان شوند.

نکته: همانندسازی سیاستی بود که دولت ها برای از بین بردن تفاوت های هویتی گروه های مختلف و یکسان سازی آنها در پیش گرفتند.

دوره پسامدرن:

- انتقاد از سیاست همانندسازی و سایر چیزهایی که در دوره مدرن پدید آمده بود

- تاکید و توجه به هویت های خرد، محلی و فردی

- نامطلوب پنداشتن هویت ملی و وحدت و ثبات و استمرار

اندیشمندان اجتماعی تاکید می کنند «سیاست هویت» متعلق به این دوره است که هویت ها موضوعی برای نزاع و درگیری می شوند.

سیاست هویت، محصول دوران پسامدرن است و بر تفاوت ها و هویت های خاص و محلی تاکید می کند.

پیدایش سیاست هویت = باز شدن جعبه پاندورا

در اواخر قرن بیستم، هویت به جای قشربندی و کشمکش طبقاتی، محور اصلی مباحثات فکری و سیاسی شد.

*در دوره پسامدرن، هویت از منظر گروه های اجتماعی مختلف و توسط آنها، تعریف می شود.

کانون نزاع و کشمکش در دوره مدرن: ثروت و قدرت

کانون نزاع و کشمکش در دوره پسامدرن: ثروت و قدرت و هویت و دانش

جهانی شدن و توسعه ارتباطات ← فراهم سازی زمینه شکل گیری جهان بدون مرز ← در هم آمیختن فرهنگ ها ← خالص و ثابت نبودن فرهنگ ها ← تغییر هویت ها ← دفاع جوامع و گروه ها از خود ← ساختن هویت خاص یا بازگشت به هویت واقعی ← مقاومت در برابر هویت تحمیل شده از سوی فرایند جهانی سازی

نمونه هایی از اعتراض ها و مقاومت ها در برابر فرایند جهانی شدن: جنبش های سبک زندگی، زنان، آفریقایی - آمریکایی ها، آسیایی تبارها، جوانان، اقلیت های قومی، مذهبی و جنبش زیست محیطی

نتیجه: مورد توجه قرار گرفتن مدل تکثرگرا به جای مدل همانندسازی

مدل تکثرگرا: در مدل تکثرگرا، تفاوت های موجود میان گروه های قومی و زبانی حفظ و حتی تشدید می گردد. البته در این الگو، همچنان وجود یک ساختار مشترک سیاسی و اقتصادی ضروری دانسته می شود که گروه های مختلف را به یکدیگر پیوند دهد.

سیاست هویت می تواند دو چهره پیدا کند: یا به صورت افراطی بر تفاوت ها و گوناگونی ها تاکید می کند و سبب چندپارگی سیاسی و فرهنگی درون جوامع می شود و یا گروه های به حاشیه رانده شده را به رسمیت می شناسد و از آنان حمایت می کند.

تعارف هویت ها: وحدت و کثرت هویت ها

شناخت متقابل

شناخت متقابل هویت ها یا «الگوی تعارف» در مقابل دو الگوی همانندسازی و تکثرگرا قرار می گیرد و به شناخت متقابل افراد، گروه ها و جوامع از یکدیگر توجه دارد.

فواید شناخت متقابل:

درک بهتر تفاوت ها ← احترام به تفاوت ها ← ایجاد اشتراک ← بهتر شدن روابط

«الگوی تعارف» در مقابل «الگوی تنازع» قرار دارد و مورد تایید قرآن است، چون در قرآن، تقوا معیار برتری است.

جایگاه تکثر و تنوع از دیدگاه قرآن: الگوی مطلوب قرآنی، تکثر و تنوع زبانی، نژادی و قومی را مانع وحدت و همدلی نمی داند، بلکه انسان ها را به منشا وحدت رهنمون می سازد.

پیروی مسلمانان از الگوی تعارف و احترام به اقوام دیگر (علت) ← رشد و شکوفایی جهان اسلام از قرن سوم و چهارم هجری (معلول)

امام علی (ع) می فرماید: «مردم دشمن چیزی هستند که نمی شناسند». یعنی افراد معمولاً نسبت به دیگری که آنها را به درستی نمی شناسند، بدبین اند و از آنها دوری می کنند. از این رو یکی از راه های ایجاد آشتی، اتحاد و دوستی در میان گروه ها و ملت ها، شناخت متقابل است. در این میان، حکومت می تواند با زمینه سازی برای شناخت مردم از یکدیگر در سطح محلی، ملی و منطقه ای، بسیاری از مشکلات را حل کند و امکان همدلی مردم با یکدیگر را فراهم آورد.

علوم اجتماعی و سیاست هویت

رفیق یا رقیب رویکرد انتقادی

جامعه شناسی انتقادی:

- ریشه در رویکرد تفسیری دارد

- به دنبال ملاک هایی برای داوری علمی درباره ارزش ها و هنجارهاست

- نمی خواهد داوری ارزش ها خارج از دایره علم صورت بگیرد چون در آن صورت سرنوشت ارزش ها به مناسبات قدرت و ثروت سپرده می شود و همواره ارزش های غالب در زندگی اجتماعی، ارزش های قدرتمندان و ثروتمندان خواهد بود.

- می خواهد ظرفیت افشاگری و رهایی بخشی را برای علوم اجتماعی نگه دارد و این نقش را در نقد روابط و مناسبات میان افراد، گروه ها و فرهنگ ها می بیند.

- انتظار دارد علوم اجتماعی با تشخیص و افشای سلطه در مناسبات انسانی، به رهایی انسان کمک کند.

جریان دیگری که از رویکرد تفسیری شکل می گیرد (سیاست هویت)، افشاگری، رهایی انسان و نقد سلطه را برای علوم اجتماعی ناممکن می داند.

این جریان، راه رهایی انسان را نه از درون علم، که در بیرون علم جست و جو می کند و معتقد است خود علم با «درست و غلط دانستن» و «خوب و بد کردن امور» سلطه گری می کند.

نکته: از منظر این جریان، آنچه تا امروز به نام علم و دانش جهان شمول مطرح بود، صرفاً ابزار عده ای برای سرکوب عده دیگری بود. سرگذشت دانش همانند سرگذشت قدرت و ثروت، تاریخ سرکوب انسان بوده است.

*در این رویکرد، این حقیقت مغفول آشکار می شود که هر گروه و فرهنگی، می خواهد از چشم خودش به خود بنگرد و نه از چشم دیگران.

نکته: پیدایش نظریه فمینیستی معاصر، نظریه آفریقایی تبار، نظریه آمریکایی بومی و... در علوم اجتماعی امروز، نتیجه چنین درخواستی اند.

◆ آنچه تا امروز به عنوان علوم اجتماعی به مطالعه گروه ها، جوامع و فرهنگ ها می پرداخت، دانشی جهان شمول نبود بلکه روایت آن چیزی بود که مردان سفیدپوست اروپایی می پنداشتند و هویت زنان، رنگین پوستان و غیراروپاییان را نادیده می گرفت.

به حاشیه راندن و حذف هویت های انسانی و فرهنگی، ناپسند و مخالفت با این امر ناپسند و مبارزه با آن ارزشمند است؛ اما این سکه روی دیگری هم دارد.

مشکل تاکید مطلق بر تنوع و تکثر هویت ها و اصالت بخشیدن به آن: گاهی تاکید بر تنوع و تکثر هویت ها و اصالت بخشیدن به آن به معنای انکار

اشتراک و وحدت انسان هاست و فرصت گفت و گو و معارفه انسان ها و فرهنگ ها را از بین می برد.

انتقادی	تفسیری	تبیینی	نوع / معیار
کنش اجتماعی و پیامدهای آن	کنش اجتماعی و معنای آن	پدیده‌های اجتماعی همانند پدیده‌های طبیعی هستند	موضوع
تفسیری، انتقادی و تجویزی	نگاه از درون برای یافتن معنای پدیده‌ها (تفسیر)	حس و تجربه (نگاه از بیرون)	روش
انتقاد از وضعیت موجود، ارائه وضعیت مطلوب و راه رسیدن به آن	معنابخشی و انسجام بخشی به زندگی اجتماعی	پیش بینی، پیشگیری و کنترل پدیده‌های اجتماعی	هدف

تست‌های درس هشتم

1- به ترتیب ویژگی مدل همانندسازی و تکثرگرایی کدام است؟ (سخت - سراسری 98)

(1) مدل رایج سیاست گذاری در دوره پسامدرن بود - در دوران مدرن مورد توجه و تاکید قرار گرفت.

(2) وجود یک ساختار مشترک سیاسی و اقتصادی ضروری دانسته می‌شود - سیاست دولت‌ها برای از بین بردن تفاوت‌های هویتی مختلف است.

(3) ارزش‌ها و سبک زندگی یک گروه توسط سایر گروه‌های جامعه پذیرفته می‌شود - تفاوت‌های موجود میان گروه‌های قومی و زبانی حفظ و حتی تشدید می‌گردد.

(4) ارزش‌ها و سبک زندگی یک گروه توسط سایر گروه‌های جامعه پذیرفته می‌شود - برای از بین بردن تفاوت‌های موجود میان گروه‌های قومی و زبانی سعی می‌کنند.

2- کدام گزینه، پیامد عبارت زیر را به درستی نشان می‌دهد؟ (سخت - آزمون کانون، 8 اسفند 99)

- شکل‌گیری دولت - ملت‌ها

- سیاست‌هویت

- جهانی شدن و توسعه ارتباطات

(1) پیدایش ناسیونالیسم - تنازع و درگیری میان گروه‌ها و افراد گوناگون - ثبات هویت‌ها

(2) شکل‌گیری الگوی تنازع - به وجود آمدن ساختار مشترک سیاسی و اقتصادی - ثبات و خالص شدن فرهنگ‌ها

(3) به وجود آمدن مدل تکثرگرا - تنازع و درگیری بین گروه‌ها و افراد - در هم آمیختن فرهنگ‌ها

(4) پیدایش ناسیونالیسم - افزایش تنازع و درگیری بین افراد و گروه‌های مختلف - تغییرات شدید هویت‌ها

3- کدام گزینه، جاهای خالی زیر را کامل می کند؟ (سخت - آزمون کانون، 8 اسفند 99)

- در اواخر قرن بیستم، به جای قشربندی و کشمکش طبقات، محور اصلی میاحثات فکری و سیاسی شد.

- در دوره هویت از منظر گروه های اجتماعی مختلف و توسط آنها تعریف شد.

- با ظهور دولت هایی شکل گرفتند که دیگر خود را با هویت دینی مسیحی نمی شناختند، بلکه هویت خود را با توجه به تاریخ، جغرافیا و قومیت تعریف می کردند.

- به معنای وحدت یا کثرت هویت ها است.

1) سیاست - جهان متجدد - پسامدرن - تعارف هویت ها

2) هویت - پسامدرن - جهان متجدد - تنازع هویت ها

3) هویت - مدرن - جهان متجدد - تعارف هویت ها

4) سیاست - پسامدرن - جهان متجدد - تنازع هویت ها

4- کدام گزینه، روی دیگر عبارت «به حاشیه راندن و حذف هویت های انسانی و فرهنگی ناپسند است و مخالفت با این امر ناپسند و مبارزه با آن، ارزشمند است.» را به درستی نشان می دهد؟ (متوسط - آزمون کانون، 22 اسفند 99)

1) تنها امکان پیشروی بشر این است که در کثرت ها و تفاوت ها گم گردد و از نسبی گرایی سر درآورد و بپذیرد که هیچ ملاکی برای داوری و تشخیص درست و غلط وجود ندارد.

2) هویت از منظر گروه های اجتماعی مختلف و توسط آنها تعریف می شود و علاوه بر ثروت قدرت، هویت و دانش نیز کانون نزاع و کشمکش می شوند و در همه عرصه هاتنازع و درگیری افزایش یم یابد.

3) تاکید بر تنوع و تکثر هویت ها و اصالت بخشیدن به آن به معنای انکار اشتراک و وحدت انسان هاست و فرصت گفت و گو و معارضه انسان ها و فرهنگ ها را از بین می برد.

4) تکثر و تنوع زبانی، نژادی، قومی، مانع وحدت و همدلی نیست و انسان ها را به وحدت و همبستگی رهنمون می سازد و برای شناخت افراد از یکدیگر زمینه سازی می کند.

5- هر عبارت به ترتیب، پیامد، تعریف و نشانه کدام مورد است؟ (سخت - آزمون کانون، 22 اسفند 99)

- رشد و شکوفایی جهان اسلام از قرن سوم و چهارم

- پذیرش ارزش ها و سبک زندگی یک گروه توسط سایر گروه های جامعه

- هر گروه، جامعه و فرهنگی می خواهد از چشم خودش به خود بنگرد و نه از چشم دیگران

1) وحدت یا کثرت هویت ها - همانندسازی - جنبش زیست محیطی

2) مدل تکثرگرا - وحدت و کثرت تفاوت ها - شکل گیری جهانی بدون مرز

3) پیروی از الگوی تعارف - همانندسازی - نظریه آمریکایی بومی

4) وحدت و کثرت هویت ها - همانندسازی - جهانی شدن و توسعه ارتباطات

1- گزینه 3:

بررسی سایر گزینه ها:

گزینه 1: تکثرگرایی - همانندسازی

گزینه 2: تکثرگرایی - همانندسازی

گزینه 4: همانندسازی - همانندسازی

2- گزینه 4:

شکل گیری دولت - ملت ها ← پیدایش ناسیونالیسم

سیاست هویت ← افزایش تنازع و درگیری بین افراد و گروه های مختلف

جهانی شدن و توسعه ارتباطات ← تغییرات شدید هویت ها / درهم آمیختن فرهنگ ها / شکل گیری جهان بدون مرز

3- گزینه 2

4- گزینه 3: عبارت مربوط به دوران سیاست هویت و مدل تکثرگراست که این سیاست روی دیگری نیز دارد که اشتراک و وحدت انسان ها را انکار می کند و صرفا به تفاوت ها و تنوع و تمایزات تاکید می کند و فرصت گفت و گو را از بین می برد.

5- گزینه 3:

- «رشد و شکوفایی جهان اسلام از قرن سوم و چهارم» پیامد پیروی از الگوی تعارف است.

- «پذیرش ارزش ها و سبک زندگی یک گروه توسط سایر گروه های جامعه» معنای همانندسازی است.

- «هر گروه، جامعه و فرهنگی می خواهد از چشم خودش به خود بنگرد و نه از چشم دیگران» نشانه و موید نظریه آمریکایی بومی است.

از مهم ترین ارزش ها
هدف آفرینش
علت برتری انسان بر فرشتگان
علت رسیدن خلافت خدا به انسان

منزلت و جایگاه علم در جهان اسلام

*علم مراتب و انواعی دارد و یادگیری همه علوم ارزش یکسانی ندارد؛ در اسلام، یادگیری علم سحر منع شده اما مردم به یادگیری علوم نافع تشویق شده اند.

علوم نافع

- 1- برطرف کننده نیازهای روزمره جامعه اسلامی. **مثال:** علم پزشکی - علوم فنی و مهندسی - علوم پایه
- 2- صحبت درباره چگونگی استفاده از علوم ابزاری و اهداف، ارزش ها و آرمان های انسان ها
- 3- سخن گفتن از حقیقت انسان و آغاز و انجام او. **مثال:** علم به نفس - علم به توحید - علم به مبدا و معاد
- 4- علوم اجتماعی. **نکته:** علوم اجتماعی اگر به قصد درس آموختن از رفتار گذشتگان و شناخت قوانین اجتماعی برای استفاده از آن قوانین در حال و آینده آموخته شوند، علم نافع هستند. **مثال:** جامعه شناسی - تاریخ

بنفوانیم و بدانیم

علوم ابزاری ← روش حسی و تجربی

علوم مربوط به آغاز و انجام زندگی انسان یا ارزش ها و آرمان های او ← روش های عقلانی و وحیانی

*روش علمی از منظر اسلام ← روش های حسی و تجربی و عقلانی و وحیانی ← محدود نشدن علوم نافع به علوم ابزاری

علوم اجتماعی در قرآن

قرآن کریم کتاب هدایت بشری است و در مسیر هدایت، به زندگی اجتماعی انسان توجه ویژه ای دارد:

*توصیف و تبیین *نقد و ارزیابی *ترسیم جامعه آرمانی *اشاره به فرهنگی های مختلف و امت های گذشته

*ارزیابی انتقادی رفتار و فرهنگ گذشتگان (تایید رفتار عاقلانه و انتقاد از رفتار جاهلانه و سفیهانه)

سنت های الهی: قرآن کریم، قوانین حاکم بر تداوم و تغییر جوامع و امت های مختلف را سنت های الهی می نامد و آدمیان را برای شناخت این سنت ها تشویق می کند.

ویژگی های جامعه آرمانی قرآن کریم:

- رفتار به عدالت و قسط - دارای فرهنگ حق - ظلم ستیزی - ظلم ناپذیری - یاری کردن ستم دیدگان جهان

علت بعثت پیامبران از نگاه قرآن: تعلیم معارف و ساختن جامعه و فرهنگ براساس عدالت و قسط

علم مدنی و علم عمران

علم مدنی: فارابی علم اجتماعی را زیرمجموعه علوم انسانی می دانسته آن را «علم مدنی» نامیده است.

تقسیم بندی فارابی از جوامع مختلف (مبنای تقسیم: نوع علم، اندیشه، فرهنگ و رفتار):

مدینه جاهله: وجود علوم ابزاری - عدم وجود علوم عقلی (علوم مرتبط با ارزش ها، آرمان ها و حقیقت زندگی) مثال: تمدن مصر.

مدینه فاضله: محوریت علم (علوم تجربی، عقلانی و وحیانی) - جامعه آرمانی

مدینه فاسقه: بهره نگرستن علوم عقلانی و وحیانی در عین شناخت آنها - معلول انحراف عملی از مدینه فاضله

مدینه ضالّه: تحریف نظرات علمی پذیرفته شده در مدینه فاضله - معرفی آرمان ها، ارزش ها و امور غیرعقلانی به عنوان موارد عقلانی - معلول انحراف نظری از مدینه فاضله

نکته: پس از ارائه این تقسیم بندی، فارابی با نگاه انتقادی به جوامع زمان خود می نگرد و آن جوامع را مدینه های فاسقه یا ضالّه می نامد.

*علم مدنی فارابی از همه ظرفیت های علوم اجتماعی برخوردار است:

*به توصیف و فهم کنش ها و ساختارهای جوامع مختلف می پردازد. (تبیینی)

*به تبیین یعنی علت یابی واقعیت های اجتماعی و بررسی تغییرات و تحولات آنها می پردازد. (تبیینی)

*درباره هنجارها، ارزش ها و آرمان های جوامع مختلف، داوری علمی می کند و رویکرد انتقادی به جامعه خود و جوامع دیگر دارد. (انتقادی)

*درباره هنجارها، رفتار و سبک زندگی کنشگران سخن می گوید (تفسیری) و بایدها و نبایدهایی برای زندگی اجتماعی تجویز می کند. (انتقادی)

متفکران اجتماعی دیگر

- ابوعلی مسکویه با نگاهی تبیینی کتاب «تجارب الامم» را در هشت جلد تالیف کرد.

- ابوریحان بیرونی در کتاب «تحقیق ماللهند» با روش تجربی و تفهیمی، فرهنگی جامعه هند را توصیف کرد و با استفاده از روش عقلی، به ارزیابی انتقادی این فرهنگ پرداخت.

- ابن خلدون که با تاثیرپذیری از قرآن به دنبال شناخت سنت های الهی در جامعه بود، در مطالعات خود به روش عقلی توجه چندانی نداشت و بیشتر از روش حسی و تجربی استفاده می کرد و بنابراین از جامعه آرمانی سخنی نگفت.

کاندیزها

زودنی علیا

ابن خلدون با استفاده از تجربه تاریخی جوامع پیرامون خود از «عصبیت» به عنوان عامل شکل گیری جوامع یاد می کند و این دریافت خود را به همه جوامع تعمیم می دهد.

رویکرد ابن خلدون انتقادی نیست و جامعه شناسی او در مقایسه با فارابی محافظه کارانه است. او علم اجتماعی خود را علم عمران می نامد.

بفوانیم و بدانیم

*بزرگی بیرونی و امتیاز جاویدان او از هم عصرانش این است که توانست تصور کند جز یونانیان ملتی دیگر هم در جهان وجود داشته که دارای فرهنگ اصیل باشد و آن کشور هندوستان است.

نمونه بیاورید

عقل در معنای عام: عقل در معنای عام هرگونه تلاش فکری و ذهنی را شامل می شود که هم عالمان در دانش علمی از آن استفاده می کنند و هم عموم مردم در دانش عمومی از آن بهره می برند.

انواع عقل در این معنا:

- **عقل ابزاری (تجربی):** درباره پدیده های طبیعی و مادی (محسوس) - پابندی به آزمون های حسی و روش های تجربی. **مثال:** درک اصل انقباض و انبساط در علوم طبیعی و عوامل مهاجرت در جمعیت شناسی.

نکته: جامعه شناسی تبیینی از عقل ابزاری برای پیش بینی و کنترل پدیده های اجتماعی استفاده می کند.

- **عقل تفسیری:** فهم و تفسیر پدیده های معنادار مانند کنش انسان ها، گفتار و متن. **مثال:** درک معنای برخاستن یک فرد در جمع.

نکته: جامعه شناسی تفسیری برای فهم دیگران و ارتباط با آنان یا معنابخشی و انسجام بخشی به زندگی اجتماعی از این عقل مدد می گیرد.

- **عقل انتقادی:** ارزیابی و داوری درباره مناسبات و ارتباطات انسانی. **مثال:** ارزیابی وضعیت ارزش های عدالت و آزادی در روابط انسانی.

نکته: جامعه شناسی انتقادی از عقل ابزاری و عقل تفسیری عبور می کند و به دنبال عقلانیت دیگری می گردد که ظرفیت و توان داوری ارزشی و انتقادی داشته باشد و این ظرفیت و توان را در عقل انتقادی جست و جو می کند.

کاندیزرها

زودنی علیا

1- به ترتیب کدام یک از متفکران مسلمان: (نسبتا دشوار - سراسری 1400)

- با استفاده از روش عقلی به ارزیابی انتقادی فرهنگ هند پرداخت.

- به علت یابی واقعیت های اجتماعی و بررسی تغییرات و تحولات آنها می پرداخت.

- با تاثیرپذیری از قرآن، به دنبال شناخت سنت های الهی در جامعه بود.

- روش او در علوم اجتماعی مشابه روش کنت در جامعه شناسی تبیینی بود.

1) ابن خلدون - فارابی - ابن خلدون - ابوریحان بیرونی

2) ابوریحان بیرونی - فارابی - ابن خلدون - ابن خلدون

3) فارابی - ابوعلی مسکویه - ابن خلدون - ابوریحان بیرونی

4) ابوریحان بیرونی - ابن خلدون - ابوعلی مسکویه - فارابی

2- در دسته بندی فارابی از جوامع، به ترتیب مدینه های جاهله، فاسقه و ضاله چه ویژگی هایی دارند؟ (نسبتا دشوار - سراسری 98)

1) وجود علوم ابزاری - انحراف عملی از مدینه فاضله - عمل نکردن به علوم عقلانی و وحیانی

2) شناخت حقیقت و عدالت - بی بهره بودن از علوم عقلی - تحریف نظرات علمی مدینه فاضله

3) انحراف نظری از مدینه فاضله - عدم بهره گیری از علوم وحیانی و عقلانی - وجود علوم ابزاری

4) بی بهره بودن از علوم عقلی - شناخت حقیقت و عدالت - تحریف نظرات علمی پذیرفته شده در مدینه فاضله

3- کدام یک در ارتباط با روش و اندیشه های اجتماعی ابن خلدون درست است؟ (متوسط - سراسری خارج 98)

1) بنیان گذار علم عمران - عدم توجه به روش عقلی - تاثیرپذیری از قرآن - عدم رویکرد انتقادی

2) روش پوزیتیویستی - عمران به عنوان عامل شکل گیری جوامع - تدوین کتاب العبر - جامعه شناسی محافظه کار

3) توجه به رفتار و سبک زندگی کنشگران - استفاده از مفهوم عصبیت در نظریه خود - بنیان گذار علم عمران

4) استفاده از روش تجربی و تفهیمی - تالیف کتاب تجارب الامم - مطالعه تحولات اجتماعی و پیامدهای آن - استفاده از تجربه تاریخی جوامع

4- کدام گزینه در ارتباط با علم نافع درست نیست؟ (متوسط - آزمون کانون، 3 اردیبهشت 1400)

- 1) علوم ابزاری از جمله علوم نافع نیستند.
 - 2) علمی که درباره حقیقت انسان و آغاز و انجام او سخن می گویند، علم نافع هستند.
 - 3) علم به جامعه و تاریخ اگر به قصد آموختن از رفتار گذشتگان و شناخت قوانین اجتماعی باشد، نافع هستند.
 - 4) علم به نفس، علم به توحید و علم به مبدا و معاد از نافع ترین علوم شمرده شده اند.
- 5- هر عبارت به ترتیب، به کدام مفهوم یا موضوع اشاره دارد؟ (نسبتا دشوار - آزمون کانون، 17 اردیبهشت 1400)
- در اسلام آموختن برخی علوم مانند سحر، منع شده و در مقابل، یادگیری برخی علوم لازم و ضروری دانسته شده است.
 - جامعه ای که مردم حقیقت و عدالت را می شناسند یا امکان شناخت آن را دارند ولی براساس آن، عمل نمی کنند.
 - عوامل مهاجرت در جمعیت شناسی به کمک این عقل، درک می شود.
 - قوانین حاکم بر تداوم و تغییر جوامع و امت های مختلف در دیدگاه قرآن کریم

1) منزلت علم - مدینه فاسقه - عقل ابزاری - سنت های الهی

2) علم نافع - مدینه فاسقه - عقل تفسیری - سنت های اجتماعی

3) منزلت علم - مدینه ضاله - عقل ابزاری - جامعه آرمانی قرآن

4) منزلت علم - مدینه جاهله - عقل تجربی - سنت های الهی

پاسخ تست ها

1- گزینه 2؛ ابوریحان بیرونی با روش عقلی به ارزیابی فرهنگ هند پرداخت. فارابی واقعیت های اجتماعی را علت یابی و تحولات را بررسی می کرد. ابن خلدون که با تاثیرپذیری از قرآن به دنبال شناخت سنت های الهی در جامعه بود، در مطالعات خود به روش عقلی توجه چندانی نداشت و بیشتر از روش حسی و تجربی استفاده می کرد.

2- گزینه 4؛ بررسی سایر گزینه ها:

گزینه 1: مدینه جاهله - مدینه فاسقه - مدینه فاسقه

گزینه 2: مدینه فاسقه - مدینه جاهله - مدینه ضاله

گزینه 3: مدینه ضاله - مدینه فاسقه - مدینه جاهله

3- گزینه 1

4- گزینه 1؛ علوم ابزاری که نیازهای روزمره جامعه اسلامی را برطرف می کنند، مانند پزشکی، علوم فنی و مهندسی و علوم پایه از علوم نافع اند.

5- گزینه 1

کانون پرورش

درسنامه درس دهم جامعه شناسی دوازدهم (افق علوم اجتماعی در جهان اسلام)

*یک جهان اجتماعی زمانی که آگاهی همراه عمل و عمل توأم با آگاهی دارد، زنده است.

مدارا، مقاومت و عدالت

علوم اجتماعی جهان اسلام، همواره ناظر به مسائل و نیازهای اجتماعی آن بوده است.

یکی از مهم ترین شاخه های علوم اجتماعی مسلمانان، **علم فقه** است.

ویژگی های علم فقه:

- عدم توصیف و تبیین مسائل اجتماعی
 - طرح قواعد چگونگی رفتار مسلمانان و جامعه اسلامی
 - ارزیابی و نقد و داوری رفتارها و هنجارهای اجتماعی
 - مشخص نمودن ویژگی های جامعه مطلوب و آرمانی
 - تجویز راه حل های برون رفت از وضعیت موجود به وضعیت مطلوب
- نکته:** مکاتب و مذاهب فقهی به رغم تفاوت هایی که با هم داشته اند، از مشترکات فراوانی هم برخوردار بوده اند.

نقش فقه اسلامی در شکل گیری امت اسلامی: فقه اسلامی با به رسمیت شناختن تفاوت های قومی، نژادی، زبانی و فقهی، این تفاوت ها را به فرصتی برای شکل گیری امت اسلامی تبدیل کرد.

آرمان های اجتماعی فقه اسلامی:

- مدارای اجتماعی با مسلمانان و همه کسانی که به دنبال زندگی صلح آمیزند
- دفاع از مرزهای اسلامی در برابر تهاجم متجاوزان
- تلاش برای تحقق و گسترش عدالت

دو انقلاب در یک قرن

نقش فقه شیعه در ایران:

- تاثیر در تعیین نوع رابطه مردم با قدرت های داخلی و خارجی
- پدید آوردن نظریات لازم برای دو انقلاب اجتماعی (انقلاب مشروطه و انقلاب اسلامی) در قرن بیستم

آغاز قرن بیستم ← میرزای نائینی ← تبیین نظام مشروطه

پایان قرن بیستم ← امام خمینی ← طرح مسئله ولایت فقیه و انقلاب اسلامی

نکته: مقبولیت و مرجعیت علم فقه در فرهنگ عمومی جامعه ایران موجب شد که بر اساس این دو نظریه فقهی، دو انقلاب اجتماعی در یک قرن در جامعه ایران شکل بگیرد.

ویژگی های جامعه مطلوب فقه شیعه:

- عادلانه بودن روابط و ساختارها با مشارکت و همراهی مردم

- عالم و عادل بودن حاکمان و کارگزاران جامعه

دیدگاه میرزای نائینی در مورد امکان شکل گیری جامعه مطلوب فقه شیعه:

شرایط خاص جامعه در آغاز قرن بیستم ← عدم امکان تغییر نظام پادشاهی ← عدم تحقق شرط دوم (عالم و عادل بودن حکام)، امکان تحقق شرط اول (عادلانه بودن ساختارها) ← برقراری مجلس و نظام مشروطه به عنوان بهترین نظام ممکن در شرایط موجود

معنای مشروطه از دید میرزای نائینی: مشروط کردن حاکمان - حکومتی که در چارچوب مقررات عادلانه مجلس عمل کند

دیدگاه امام خمینی در مورد امکان شکل گیری جامعه مطلوب فقه شیعه:

شرایط جامعه در پایان قرن بیستم ← مشارکت و حضور فعال مردم ← امکان تحقق هر دو شرط

مردم در این جامعه از طریق **مجلس شورای اسلامی** و **مجلس خبرگان** در تحقق بخشیدن به نظام مطلوب در عصر غیبت مشارکت می کنند.

تحقق شرط اول **تحقق شرط دوم**

ویژگی ها و ظرفیت های علوم اجتماعی جهان اسلام

بنوانیم و بدانیم

علوم اجتماعی در جهان اسلام به سطوح تجویزی و انتقادی محدود نمی شود؛ بلکه سطوح توصیفی و تبیینی هم دارد.

واقعیت های اجتماعی از دید فارابی: پدیده هایی که با آگاهی و اراده انسان ها ایجاد می شوند.

عَلَمَه طباطبایی ← طرح مسئله اعتباریات ← تعریف دقیق تر از علوم اجتماعی

عقل نظری: شناخت هست ها - استفاده از حس و تجربه و استدلال عقلی

عقل عملی: شناخت بایدها و نبایدها - داوری درباره ارزش های فردی و اجتماعی

امداد عقل عملی به انسان در انجام اعمالش (علت 1) ← ایجاد پدیده های مورد بررسی علوم اجتماعی یعنی اعتباریات (علت 2)

ویژگی های اعتباریات:

- ۱- با خواست و اراده انسان به وجود می آیند.
- ۲- دارای آثار و پیامدهای غیرارادی هستند.

فواید تعامل با علوم اجتماعی مدرن:

- فراهم کردن زمینه طرح نظریات جدید
- امکان گسترش علوم اجتماعی جهان اسلام
- توصیف و تبیین مسائل جهان اسلام
- تحلیل مسائل جامعه جهانی
- ارائه راه حل جهت رهایی از بحران ها (مثل بحران آگاهی و بحران معنا)

ویژگی های خاص علوم اجتماعی جهان اسلام در مقایسه با علوم اجتماعی جهان متجدد:

- متناسب با معنای علم در جهان اسلام
- استفاده از هر سه روش عقل، وحی و تجربه
- ارزیابی انتقادی داده های حسی و تجربی و هنجارها و ارزش ها و آرمان های محیط پیرامون در کنار تعامل با آنها
- عدم اتخاذ ارزش ها و اعتبار روشنگرانه از متن فرهنگ و کنش های عاملان (عاملان با استفاده از این عقلانیت به گونه ای مستقل به ارزیابی فرهنگ و تاریخ مربوط به خود می پردازند).
- عدم ساماندهی تمامی عرصه های علمی به وسیله عقل و استفاده از حس و وحی در کنار عقل
- تبیین وضعیت موجود و وضعیت آرمانی جهان اسلام
- داوری جامعه جهانی و وضعیت آرمانی آن
- تجویز راه حل هایی برای برون رفت از وضعیت موجود به سوی وضعیت مطلوب

کارکردهای علوم اجتماعی جهان اسلام

- قدرت فهم، تفسیر و توصیف پدیده های اجتماعی (مثل جامعه شناسی تفسیری)
- تبیین و شناخت علل شکل گیری و پیدایش پدیده های اجتماعی (مثل جامعه شناسی تبیینی)
- داوری درباره ارزش ها، هنجارها و آرمان های فرهنگ های مختلف (مثل جامعه شناسی انتقادی)
- سخن گفتن درباره جامعه آرمانی (مثل جامعه شناسی انتقادی)
- توصیف و تبیین وضعیت موجود و راه برون رفت از وضع موجود به سوی وضع مطلوب (مثل جامعه شناسی انتقادی)

اندیشمندان غرب جهان اسلام:

ابن عربی
علمای گذشته
ابن رشد

طه عبدالرحمن (غزالی دوران) نظریه نوگرایی اسلامی - نظریه کنش دینی - نظریه مقاومت
محمد عابد الجابری اندیشمندان معاصر

نمونه بیاورید

تفکیک عقل بر مبنای موضوع مورد مطالعه:

عقل نظری: شناسایی واقعیت های مستقل از آگاهی و اراده انسان - ایجاد علومی همچون فلسفه، ریاضیات و طبیعیات. **مصادیق:** قانون علیت فلسفه - قانون جاذبه فیزیک

عقل عملی: شناسایی واقعیت های ایجاد شده توسط آگاهی و اراده انسان ها (مثل آرمان ها و ارزش ها) و پدید آوردن علوم انسانی و اجتماعی. **مصادیق:** شناخت خوبی عدالت و بدی ظلم

گفت و گو کنید

علوم اجتماعی جهان متجدد	علوم اجتماعی جهان اسلام
تبیینی	از سطوح مختلف عقل استفاده می کند و تبیین را به تبیین تجربی محدود نمی داند.
تفسیری	تفسیر را نوعی تبیین و استدلال عقلانی به شمار می آورد و به همین دلیل تفسیر و تبیین در تقابل با هم قرار نمی گیرند.
انتقادی	از ظرفیت جهان شمول عقل نظری، عقل عملی و وحی برای داوری ارزش ها استفاده می کند.

۱- عبارت درست در رابطه با ویژگی های علوم اجتماعی جهان اسلام، کدام است؟ (نسبتاً دشوار، - سراسری ۱۴۰۰)

- ۱) علم اجتماعی جهان اسلام از منابع و ابزارهای تجربی برای توصیف و تبیین مسائل اجتماعی استفاده خواهد کرد.
- ۲) علم اجتماعی جهان اسلام به تبیین وضعیت موجود و آرمانی جامعه اسلامی پرداخته و درباره جامعه جهانی داوری نمی کند.
- ۳) عقلانیت جهان اسلام در تبیین های علمی بدون استفاده از حس و تجربه، با استفاده از عقل و وحی به ساماندهی می پردازد.
- ۴) عقلانیت در جهان اسلام به رغم تعامل با فرهنگ و سنت های تاریخی محیط خود، ارزش ها و اعتبار روشنگرانه خود را از متن فرهنگ و کنش های عاملان می گیرد.

۲- کدام گزینه در رابطه با علوم اجتماعی جهان اسلام، درست نیست؟ (دشوار - آزمون کانون، ۱۷ اردیبهشت ۱۴۰۰)

- ۱) از سطوح مختلف عقل استفاده می کند و تبیین را در تقابل با تفسیر نمی داند.
- ۲) تبیین را به تبیین تجربی محدود نمی داند و تفسیر را نوعی تبیین و استدلال عقلانی می شمارد.
- ۳) از ظرفیت جهان شمول عقل نظری و عقل عملی و وحی برای داوری ارزش ها کمک می گیرد.
- ۴) برخی از ارزش ها و اعتبار روشنگرانه عقلانیت این علوم از متن فرهنگ و کنش های عاملان گرفته می شود.

۳- هریک از عبارات زیر به ترتیب در کدام قسمت جدول، قرار می گیرد؟ (دشوار - آزمون کانون، ۱۷ اردیبهشت ۱۴۰۰)

جامعه شناسی انتقادی	جامعه شناسی تبیینی	جامعه شناسی تفسیری	علوم اجتماعی مدرن
الف	ج	ب	د

- خود را محدود به دانش حسی و تجربی می کند.

- پدیده های اجتماعی را همانند پدیده های طبیعی مطالعه می کند.

- از نشان دادن معیار جهان شمولی که فراتر از محصولات اجتماعی و تاریخی انسان باشد، در می ماند.

- از ظرفیت جهان شمول عقل خاص برای داوری ارزش ها کمک می گیرد.

۱) ب - ج - د - الف

۲) ج - ب - د - الف

۳) ب - ج - الف - د

۴) ج - ب - الف - د

۴- کدام گزینه به ترتیب در رابطه با علم فقه، نادرست و در رابطه با ویژگی های جامعه مطلوب از نظر فقه شیعه، درست است؟
(متوسط - آزمون کانون، ۱۷ اردیبهشت ۱۴۰۰)

(۱) یکی از مهم ترین شاخه های علوم اجتماعی مسلمانان است - عدالت را خوب و ظلم را بد ارزیابی می کند.

(۲) ویژگی های جامعه مطلوب و آرمانی را تفسیر می کند - حاکمان و کارگزاران جامعه، عالم به عدالت و عمل کننده به آن باشند

(۳) درباره چگونگی رفتار اجتماعی مسلمانان و جامعه اسلامی، احکام و قواعدی را مطرح می کند - روابط و ساختارهای آن با مشارکت و همراهی مردم، عادلانه باشد.

(۴) بایدها و نبایدها و احکام ارزشی را می شناساند - اگر یکی از ویژگی های جامعه مطلوب محقق شود، کفایت می کند.

۵- درستی یا نادرستی عبارات زیر را به ترتیب مشخص کنید. (متوسط - آزمون کانون، ۱۷ اردیبهشت ۱۴۰۰)

- علم اجتماعی جهان اسلام علاوه بر تبیین وضعیت موجود جهان اسلام، درباره وضعیت مطلوب و آرمانی جامعه اسلامی و همچنین جامعه جهانی داوری خواهد کرد.

- علم اجتماعی جهان اسلام، راه های برون رفت از وضعیت موجود به سوی وضعیت مطلوب را شناسایی می کند

- عقلانیت جهان اسلام در تولید دانش علمی درباره محیط فرهنگی و اجتماعی نقش محوری دارد و همه عرصه های علمی را به تنهایی سامان می دهد.

(۱) غ - ص - غ (۲) ص - ص - غ (۳) ص - غ - ص (۴) غ - ص - ص

پاسخ تست ها

۱- گزینه ۱:

بررسی عبارت های نادرست:

داوری درباره جامعه جهانی یکی از ویژگی های علوم اجتماعی جهان اسلام است. ← رده گزینه ۲

عقلانیت جهان اسلام از همه ابزارها (حس، عقل و وحی) در تبیین های علمی استفاده می کند. ← رده گزینه ۳

عقلانیت در جهان اسلام با وجود تعامل با فرهنگ و سنت های تاریخی محیط خود، ارزش ها و اعتبار روشنگرانه خود را از متن فرهنگ و کنش های عاملان نمی گیرد. ← رده گزینه ۴

۲- گزینه ۴: عقلانیت در جهان اسلام به رغم تعامل با فرهنگ و سنت های تاریخی محیط خود، ارزش ها و اعتبار روشنگرانه خود را از متن فرهنگ و کنش های عاملان نمی گیرد.

۳- گزینه ۳:

عبارت اول: جامعه شناسی تفسیری (ب)

عبارت دوم: جامعه شناسی تبیینی (ج)

عبارت سوم: جامعه شناسی انتقادی (الف)

عبارت چهارم: علوم اجتماعی جهان اسلام (د)

۴- گزینه ۲:

تشریح گزینه ها:

گزینه ۱: درست - نادرست (در رابطه با عقل عملی است)

گزینه ۲: نادرست (ویژگی های جامعه مطلوب و آرمانی را مشخص می کند) - درست

گزینه ۳: درست - درست

گزینه ۴: نادرست (در رابطه با عقل عملی) - نادرست (جامعه ای مطلوب است که دارای دو ویژگی باشد)

۵- گزینه ۲: عقلانیت در جهان اسلام در تولید دانش علمی درباره محیط فرهنگی و اجتماعی نقش محوری دارد ولی همه عرصه های علمی را به تنهایی سامان نمی دهد.

